

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра японської філології

Кваліфікаційна робота магістра з японської філології
на тему: «КАТЕГОРІЯ ВВІЧЛИВОСТІ У СУЧАСНІЙ ЯПОНСЬКІЙ МОВІ:
ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ»

Допущено до захисту
«___» _____ року

студентки групи МПяп 51-20
факультету сходознавства
освітньо-професійної програми Галузевий
переклад: японська мова, англійська мова
за спеціальністю 035 Філологія
спеціалізацією 035.069 Східні мови та
літератури (переклад включно), перша –
японська

Зарудної Анастасії Юрїївни

Завідувач кафедри
японської філології

Науковий керівник:
**кандидат філологічних наук, доцент
Кравець Катерина Петрівна**

_____ Кравець К. П.

Національна шкала _____
Кількість балів _____
Оцінка ЄКТС _____

Київ — 2021 рік

ПЛАН

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ ВВІЧЛИВОСТІ В СУЧАСНІЙ ЯПОНСЬКІЙ МОВІ.....	6
1.1 Ввічливість як провідна комунікативна категорія.....	6
1.2 Класифікація ввічливого стилю мовлення в сучасній японській мові.....	9
1.3 Лінгвокультурологічні особливості вираження ввічливого стилю мовлення в сучасній японській мові.....	16
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.....	20
РОЗДІЛ 2. ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ КАТЕГОРІЇ ВВІЧЛИВОСТІ В СУЧАСНІЙ ЯПОНСЬКІЙ МОВІ НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ ЯСУНАРІ КАВАБАТА «СТОГІН ГОРИ» ТА НАЦУМЕ СОСЕКІ «СЕРЦЕ»...22	22
2.1 Характеристики засобів реалізації категорії ввічливості в сучасній японській мові.....	22
2.1.1 Морфологічні засоби реалізації.....	36
2.1.2 Стилiстичні засоби реалізації.....	39
2.1.3 Лексичні засоби реалізації.....	42
2.1.4 Синтаксичні засоби реалізації.....	43
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	49
РОЗДІЛ 3. ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗАСОБІВ РЕАЛІЗАЦІЇ КАТЕГОРІЇ ВВІЧЛИВОСТІ В ГЕНДЕРНОМУ АСПЕКТІ.....	51
3.1 Стилiстичні засоби реалізації категорії ввічливості японської мови в гендерному аспекті.....	51
3.2 Лінгвокультурологічні засоби реалізації категорії ввічливості в гендерному аспекті.....	52
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3.....	66
ВИСНОВКИ.....	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	73
要約.....	79

ВСТУП

Проблема використання ввічливого стилю мовлення в японській мові привертає увагу лінгвістів з давніх пір. За допомогою ввічливого стилю мовлення японці показують своє ставлення до людини, з якою вони спілкуються. Ця своєрідність дуже приковує до себе увагу та зумовлює велику зацікавленість до поглибленого вивчення, аналізування. Ті, хто вивчають японську мову, мають знати та розуміти засади використання такого стилю мовлення, який широко використовують під час спілкування, аби також показати різницю між статусами людей, що можуть бути викликані різницею у віці, соціальному статусі тощо. Звісно, є мови, що також мають різні рівні ввічливості. Та от, наприклад, в українській мові ввічливий стиль мовлення, що є подібним до японського, відсутній, тому українські лінгвісти й привертають свою увагу до вивчення цього стилю, а також до вивчення культури країни вранішнього сонця, аби навчитися правильно розуміти японців та їх культуру, використовувати їх мову. Дослідження ввічливого мовлення японської мови дасть нам змогу сформулювати уявлення про модель формування рівнів ввічливості та їх використання на практиці.

Актуальність дипломної роботи полягає у тенденціях розвитку та функціонуванні лінгвокультурологічних особливостей ввічливого стилю мовлення в японській мові. Існує необхідність використання певних лексем ввічливої стилю мовлення, аби висловити повагу до співрозмовника, що викликано певними змінами в культурі та етиці. Саме ці зміни призвели до виникнення рівнів ввічливого мовлення в японській мові, які необхідні для спілкування навіть у сучасному суспільстві.

Об'єктом дослідження є лексеми на позначення ввічливості в японській мові.

Предметом дослідження є лінгвокультурологічні особливості ввічливого стилю японської мови.

Мета дослідження полягає у виявленні лінгвокультурологічних особливостей ввічливого стилю мовлення в японській мові на прикладах, взятих з

художніх текстів японською мовою Ясунарі Кавабати «Стогін гори» та Нацуме Сосекі «Серце».

Мета роботи визначає вирішення таких **завдань**:

- визначити теоретичні засади дослідження ввічливого стилю мовлення в японській мові;
- проаналізувати особливості вживання та розвитку ввічливого стилю мовлення в японській мові;
- систематизувати та класифікувати стилі ввічливого мовлення в японській мові;
- визначити особливості вживання ввічливого стилю мовлення в японській мові за допомогою прикладів з японської літератури;
- виявити лінгвокультурологічні особливості ввічливого стилю мовлення в японській мові;
- виявити характеристики засобів реалізації категорії ввічливості японської мови в гендерному аспекті.

Методи дослідження:

- метод зіставного та порівняльного аналізу з метою виявлення відмінних рис ввічливого стилю мовлення в японській мові;
- метод дедукції на основі стилістичних засобів категорії ввічливості в японській мові.

Матеріалом слугують художні тексти японською мовою Ясунарі Кавабати «Стогін гори» та Нацуме Сосекі «Серце».

Наукова новизна дипломної роботи полягає в тому, що вперше було проаналізовано ввічливий стиль мовлення в текстах японською мовою Ясунарі Кавабати «Стогін гори» та Нацуме Сосекі «Серце», способи його вираження та функціонування в японській мові, культурі та гендерному аспекті.

Практичне значення курсової роботи полягає у можливості використання отриманої інформації та висновків під час роботи з ввічливим стилем мовлення японської мови. Результати даної роботи можуть бути використані під час вивчення ввічливого стилю японської мови, при розробці посібників з

лінгвокультурології або японського мовознавства.

Обсяг і структура дослідження: дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури, резюме японською мовою. Повний обсяг — 79 сторінок.

Дослідження пройшло апробацію на міжнародній науково-практичній відеоконференції СВІТ ЦІННОСТЕЙ І ЦІННОСТІ У СВІТІ, Київ, 13 – 14 травня 2021 року.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВВІЧЛИВОГО СТИЛЮ МОВЛЕННЯ В ЯПОНСЬКІЙ МОВІ

1.1. Визначення ввічливого стилю мовлення в японській мові

Японська мова відома тим, що в спілкуванні використовується особливий тип мовлення, завдяки якому виражається соціальна позиція особи: підлеглий чи, навпаки, той, хто вищий за соціальним статусом. Цей тип мовлення поділяється на три стилі – простий стиль мовлення, нейтрально-ввічливий стиль мовлення та ввічливий стиль мовлення. Найцікавішим та найскладнішим вважається саме ввічливий стиль мовлення.

Ввічливий стиль мовлення — це особливий тип спілкування та письма, що використовується для прояву поваги, ввічливості до людини. Ввічливість полягає в тому, що мовець виявляє те, що він думають про себе та інших людей, а також про сприйняття адресатом цих оцінок. Більш конкретно, це виникає тоді, коли адресат вважає, що мовець виявляє, що він добре думає про адресата або не надто високо про себе.

Японські механізми ввічливості позитивно і негативно позначають не лише на співвідношенні між оратором і співрозмовником, але і між спікером та людьми, які беруть участь у спілкуванні. Навіть для самих японців іноді важко освоїти ці різні рівні мовлення, але вони повинні знати це, тому що це обов'язково для роботи.

Взаємини в Японії обставлені численними умовностями і традиційними приписами. Більшою мірою це відноситься до безпосередніх контактів. В цілому приблизно одна десята суті справи лежить на поверхні і може бути схильна до словникового аналізу, велика частина - в підтексті, що створює відчуття розпливчастості мови. В Японії вітання супроводжуються поклонами. Це наочний прояв неписаних правил, що дають зрозуміти, хто вище за соціальним статусом. Знання цих правил є вкрай обов'язковим для тих, хто вивчає мову і спілкується нею. У мовному спілкуванні японець при зверненні висловлює свою соціальну позицію.

Система форм ввічливості склалася ще в середні віки і продовжує існувати

до цього часу, хоча за межами літературної мови вона зазнала значних змін. При збереженні загальної системи окремі її фрагменти змінювалися: певні форми ввічливості вийшли з ужитку, інші з'явилися, треті втратили своє значення і набули нового. (Кім, 2021, с. 50)

Використання 敬語/кейго/ розпочалося з еволюції 尊敬語/сонкейго/, коли соціальний етикет підкреслив необхідність використання ораторів для використання іншого, більш ввічливого набору мови, щоб відобразити ієрархію японського суспільства.

Очевидно, китайський вплив у Японії протягом століть був дорогим. Існує згадка про кейго в історичній записці обміну з Китаєм. Але зв'язок з Китаєм полягав насамперед у ввезенні письмових артефактів до Японії, і з боку китайців було мало зусиль, щоб навчитися чи аналізувати японську мову.

Можливо, найбільш розвиненою та складною система форм ввічливості була під час періоду Едо (яп.江戸時代) у суспільстві самурая (яп.武士社会). Цікаво, що людина, яка говорила з самураями, незалежно від класу свого суспільства, не могла використовувати грубі чи непристойні фрази з самураями.

Протягом тривалого періоду часу японська мова відчувала вплив інших мов, насамперед, китайської, внаслідок чого велика кількість слів, запозичених з китайської мови, набула значного поширення в японській мові. Вплив китайської мови позначився і на формуванні деяких особливостей ділового стилю японської мови - в мові ділової комунікації поступово почали переважати слова китайського походження (особливо в письмовій формі офіційно-ділового стилю).

Століттями в масовій свідомості японців підтримувалася ідея про божественне походження імператорської династії. Відповідно до неї члени імператорської родини сприймалися як особливі люди, відмінні від решти людства. По відношенню до них, природно, використовувалися особливі слова і граматичні форми винятковою мірою ввічливості.

Поряд з культурним розвитком суспільства постійно змінювалися як зовнішні (з Китаєм, Кореєю), так і внутрішні ділові, торгові відносини. У зв'язку з

роздробленістю Японії і існуванням окремих ізольованих кланів, мова кожного японського міста мала свої унікальні риси, що ускладнювало спілкування представників різних феодалних володінь. Місцеві мовні особливості були особливо яскравими аж до початку епохи Токугава (до 1603-ого року), а потім, завдяки встановленню тісного контакту між трьома найбільшими центрами країни (Едо, Кіото і Осака) почався процес взаємодії двох систем діалектів того часу (діалектів Канто та Кансаю), з'явилися деякі передумови формування загальнонаціонального ринку, загальної культури і політики. Такі зміни негайно позначилися на мові і сприяли розширенню і збагаченню ділових, торговельних зв'язків японців і, відповідно, формуванню специфічної ділової мови та етикету.

Хоча кейго сильно асоціюється з відчуттям традиційних японських цінностей, таких як повага та гармонія, саме слово та система кейго не такі старі. Перше правильне вивчення ввічливої японської мови японськими вченими почалося в період Мейдзі. У цей період західні інтелектуальні та академічні традиції впали в Японію і викликали сплеск японських вчених. Крім того, потреба в універсальній освіті в Японії привела вчених до класифікації та належного вивчення японської мови. Хоча західне лінгвістичне дослідження добре працювало для загального вивчення японської мови у той час, ніщо не допомогло пояснити чи класифікувати кейго. Японські вчені тоді починають створювати нові слова та нові системи класифікації та пояснення, які стали джерелами парадигми кейго. Сума різних робіт, написаних на кейго і відсутність суворості, створила дуже хаотичну та різноманітну класифікацію. (Фролова, 1997, ст. 46)

Ситуація змінилася після поразки Японії у Другій світовій війні. Процеси перебудови і часткового руйнування систем ввічливості почали розвиватися з дуже великою швидкістю як у літературній японській мові, так і поза її нормами. Перш за все такі зміни виявляються у витісненні з літературної мови багатьох ввічливих лексем і граматичних форм.

Японські дослідники відзначають, що ввічлива японська мова раціоналізується і спрощується. Іноді звичайні депреціативні форми вживаються без обмежень щодо будь-яких дій мовця і осіб, які є для нього "своїми", безвідносно до

особи-об'єкту дії. Деякі форми гоноративу виходять з ужитку або часто використовуються в мові в невластивих їм позиціях просто для того, щоб говорити ввічливіше.

1.2. Класифікація та порівняння ввічливих стилів мовлення японської мови

Ввічливі стилі мовлення в японській мові мають таку класифікацію:

- сонкейго;
- кенджьоуго;
- тейнейго.

На японській мові 尊敬語 /сонкейго/, або поважаюча форма, використовується для того, щоб показати повагу до когось із вищих посад. Це може бути, наприклад, хтось у тій самій компанії вищого рангу або клієнт.

Сонкейго, шаноблива або витончена мова, ніколи не використовується співрозмовниками для обговорення про себе, але завжди при зверненні до інших, зокрема керівників або клієнтів та їх групи, що вказує на те, що спікер виступає в професійному контексті. Прикладами таких почесних прикмет є ввічливі суфікси "сан" і "сама" ("пан", "місіс", "пані"), які завжди застосовуються до інших, ніколи до себе. Почесні знаки також застосовуються до форм дієслова, використовуючи або альтернативні дієслова, або префікси, і ввічливі суфікси, а також іменники, замінюючись більш ввічливими виразами. 人 (hito, "людина") перетворюється на ввічливу 方 (kata). Слід зазначити, що почесні ознаки не можна застосовувати до когось із власної групи (наприклад, компанії) під час спілкування з ким-небудь з іншої групи (наприклад, іншої компанії).

謙謙語 /кенджьоуго/ - це мова, яка використовується для покаяння смирення, коли ви говорите про себе. У такому випадку ви будете використовувати лише кенджьоуго, коли говорите про себе або тих, хто знаходиться у вашому "внутрішньому колі", наприклад, про родину чи друзів. Звичайно, ви ніколи не

будете користуватися кенджьоуго, коли говорите про інших, особливо якщо вони перебувають у більш високому соціальному становищі, ніж ви.

Основна ідея полягає в тому, що скромна форма повинна мати одержувача ваших дій. Однак, залежно від дієслів у винятках, ви можете використовувати його без одержувача. Використовуючи лише ввічливу форму, ви можете досить висловити повагу до свого слухача; проте, якщо ви хочете висловити свою скромність, то скромна форма може бути використана без одержувача. Для довідки цей вираз часто використовується телевізійними репортерами.

丁寧語 /тейнейго/, мабуть, є найпростішим і найчастіше використовується усіма (включаючи корінних японців). Це пов'язано з тим, що тейнейго - це, як правило, перша форма кейго, яку навчають учні, що вивчають японську мову. Цей стиль використовується практично в будь-якій бесіді, яку ви могли б мати з майже кожним, навіть включаючи своїх друзів та родичів.

На відміну від сонкейго та кенджьоуго, які мають лексичні та морфологічні маркери, що оцінюють честь іншим, це означає, що мова йде про формальну мову. Тейнейго використовується в основному в офісі або під час будь-яких формальних подій, але сонкейго та кенджьоуго використовуються тоді, коли необхідно, якщо спікер повинен проявляти повагу до інших.

До тейнейго належать ввічливі (ます/です) та неввічливі форми. Ввічлива форма використовується у формальних випадках, таких як ділові зустрічі, конференції, лекції, публічні оголошення, новини та інші, або серед ораторів, які добре не знають один одного. Ввічлива форма вказує на відстань відносин, а також статус або вікові відмінності. Неввічлива форма використовується в випадкових випадках і використовується ораторами, які мають рівний статус або вік, а також близькі один до одного, такі як друзі або члени сім'ї. (Abe, 1995, с. 645)

Якщо порівнювати ввічливі стилі мовлення, то сонкейго використовується у бізнес або формальних ситуаціях, коли ви говорите з представниками іншої групи або про них. Він також використовується серед вашої групи, коли ви звертаєтесь до ваших начальників. У повсякденному житті фрагменти цього можна почути під час

вітання клієнтів. Кенджьоуго також використовується у діловій або офіційній ситуації, але тоді, коли людина говорить про себе з власної групи. Наприклад, якщо ви розмовляєте з людьми з іншої компанії про свого начальника, ви б звернулися до нього на скромній мові, хоча, коли ви звертаєтесь до нього самостійно, вам слід використовувати сонкейго. Тейнейго є хорошим та безпечним варіантом для використання, коли ви добре не знаєте людей. Особливо зручно використовувати іноземцям, яким погано дається сонкейго та кенджьоуго. Стилї тейнейго використовується як при ввічливому, так і при неввічливому відношенні до суб'єкту або об'єкту дії, або коли ввічливість висловлювати нема до кого, наприклад, в мові про неживі предмети. Ця форма може бути використана для позначення як себе, так і слухача, тому вона не породжує ранжування, крім її використання в розмові, щоб передати загальну ввічливість. Тому слухач часто буде людиною, яку спікер не знає або просто належати певній системі або ієрархії, такої як школа чи бізнес, хоч і не на такому високому положенні, що могло б забезпечити використання поважної мови. (Захарьянц, 2009, с. 29)

То ж, як саме виглядає використання ввічливих стилів мовлення на практиці?

Використовуючи сонкейго, звичайні слова є занадто неформальними для демонстрації належної поваги, тому вони повинні змінюватися. Більшість дієслів отримують незначні налаштування, а інші приймають особливу форму.

Таблиця 1.1

行きます	いらっしやいます おいでになります
来ます	いらっしやいます おいでになります お見えになります
食べます/ 飲みます	召し上がります (めしあが ります)

見ます	ご覧になります (ごらんになります)
言います	おっしゃいます
します	なさいます
くれます	くださいます
知っています	ご存知です (ごぞんじです)
です	でございます

Для всіх інших дієслів використовуються спеціальна формула: お дієслово (ます-форма) になります. Також використовуються дієслова, вжиті в пасивному стані.

Звичайно, змінюватися можуть не тільки дієслова. Також у сонкейго можна спостерігати невелику зміну, що відбувається з іменниками, прислівниками та прикметниками. У слів цих частин мови додаються префікси お чи ご. Префікс お додається до власне японських слів, а префікс ご - до слів китайського походження.

Префікс お може вживатися у словах, які не мають жодного відношення до категорії ввічливості. Такі слова можуть зустрічатися як з префіксом お, так і без нього.

Ще один приклад використання слів з префіксом お – для позначення предметів або якостей, пов'язаних з особою, до якої говорить мовець, або для позначення самої особи, про яку говориться. У такому випадку, значення цієї форми прирівнюється до значення ввічливих форм. Форми з お передають наше ставлення до сторонніх або малознайомих нам людей, які займають вищий за нас соціальний статус, або ж рівні нам. Іноді ця форма може вживатися до “своїх”, але вищих за соціальним статусом осіб.

Префікс お можна вживати разом зі “скромними” формами дієслова. У випадку такого використання префікс お може приєднуватися до назв і характеристик

дій мовця, або дій особи “своїї” для мовця, під час розмови зі сторонньою людиною; до назв предметів, які мовець передає будь-якій іншій особі.

Інколи префікс お може приєднуватися до слів, непов’язаних з особою мовця або особою іншої людини. Цей спосіб використання префікса характерний для жіночого мовлення, аби зробити його більш ввілливим.

Прикладом використання префіксу お можна навести список іменник, які дуже часто зустрічаються:

- お菓子 (かし): солодощі
- お水 (みず): вода
- お薬 (くすり): ліки
- お野菜 (やさい): овочі
- お魚 (さかな): риба
- お卵 (たまご): яйце
- ご飯 (はん): рис, їжа
- お酒 (さけ): алкоголь
- お財布 (さいふ): гаманець
- お帽子 (ぼうし): капелюх
- お写真 (しゃしん): фото
- お車 (くるま): автомобіль
- お手紙 (てがみ): письмо
- お時間 (じかん): час

На відміну від сонкейго, для кендзьоуго використовується лише одна форма (якщо дієслово не є нерегулярним): お/ご дієслово(ます-форма)します. Також у цьому ввічливому стилі є дієслова, що змінюються.

Таблиця 1.2

行きます/ 来ます	伺います(うかがいます)
-----------	--------------

	参ります(まいります)
食べます/ 飲みます	頂きます(いただきます)
もらいます	頂きます(いただきます) 頂戴します(ちょうだいします)
あげます	差し上げます(さしあげます)
見ます	拝見します(はいけんします)
言います	申し上げます(もうしあげます) 申します(もうします)
します	致します(いたします)
知っています	存じ上げます(ぞんじあげます)
です	でございます
あります	ございます
います	おります
会います	お目にかかります
聞きます	伺います(うかがいます)
たずねます	伺います

На відміну від сонкейго та кенджьюго, у стилі тейнейго слова використовуються в ます-формі та не потребують змін, адже він використовується задля прояву поваги до співрозмовника згідно з мовним етикетом.

В японському ввічливому стилі мовлення є також певні вирази для

висловлення запитання, прохання чи вибачення:

恐れ入りますが・・・（おそれいりますが・・・） / すみませんが・・・ Вибачте, що я до вас звертаюся, але...

お手数ですが（おてすうですが）－ Вибачте, що я вас турбую, але...

ご面倒ですが（ごめんどうですが）－ Вибачте, що заважаю, але...

ご迷惑をおかけしますが（ごめいわくをおかけしますが）－ Вибачте за те, що завдаю занепокоєння, але...

申し訳ございませんが（もうしわけございませんが）－ Уклінно прошу мене вибачити, але...

お忙しいとは存じますが（おいそがしいとはぞんじますが）－ Можливо ви занадто зайняті і я забираю ваш час, але...

よろしければ－ Якщо можливо, то...

お差し支えなければ（おさしつかえなければ）－ Якщо ви не заперечуєте проти мого прохання, то...

失礼ですが（しつれいですが）－ Можливо, моє прохання здасться Вам грубістю, але...

念のため（ねんのため）－ На всякий випадок...

あいにくではございますが＝残念ですが（ざんねんですが）－ Шкода, але...

せっかくですが－ Я ціную вашу пропозицію (запрошення), але...

残念ながら（ざんねんながら）－ Боюся, що...

申し上げにくいのですが（もうしあげにくいのですが）－ Мені дуже незручно це казати, але...

大変心苦しいのですが（たいへんこころぐるしいのですが）－ Вибачте, але...

1.3. Вплив японської етики на розвиток ввічливого стилю мовлення

Спілкування через культурні кордони доволі затруднене. Неправильне ставлення трапляється навіть серед близьких сусідів. Хоча Японія має добре відому культуру, вона має порівняно унікальну та неправильно зрозумілу систему спілкування порівняно з системами інших країн. Однією з відмінних характеристик японського спілкування, що може спричинити ряд труднощів, є використання певних неоднозначних виразів, що визначаються суспільними відносинами.

Японське суспільство значною мірою спирається на суспільні звичаї, відмінні від тих, що існують у більшості західних суспільств. У багатьох суспільствах ідеології припускають, що індивідуальна унікальність дуже бажана як соціальна конструкція. Проте в Японії унікальне почуття індивідуальності суперечить зерну бачення Японії колективістського суспільства, в якому потреби групи розглядаються як більш важливі, ніж потреби окремої людини. В Японії люди дуже чутливі до використання мови в суспільстві; мова є засобом просування культурної ідентичності. Японська мова, як і суспільство, характеризується своїм колективізмом. Одним із способів засвідчення цієї групової ідеології є ієрархічне використання мови для демонстрації складної системи почестей, тобто використання ввічливого стилю мовлення кейго.

Кейго використовує систему почестей для визначення ввічливості. Потрібно роздумувати над значенням ввічливості як терміну, і його визначення змінюється в різних культурах. Спосіб демонстрації ввічливості Японії часто відрізняється від інших культур.

Щоб зрозуміти, чому японський та східно-азіатський мовний етикет настільки відрізняється від західного, необхідно вивчити історію та історичні культурні впливи. У Японії існує суспільний лад, який називається вертикальним суспільством. У вертикальному суспільстві люди класифікуються за ієрархічними лініями градації. Більшість суспільств світу мають якусь ієрархію.

Японія довгий час перебувала під великим впливом китайських ідеалів, особливо конфуціанства. Конфуціанство - це етична та філософська система,

створена китайським ученим Конфуцієм у V столітті до нашої ери. Зі зростаючою експансією Китаю на Корейський півострів китайська культура та вплив почали перетікати до Японії. За цей час конфуціанство в цілому ніколи не переросло в державну ідеологію, як це сталося в Китаї, але тим не менш воно мало величезний вплив на японську культуру.

Вплив китайської цивілізації, починаючи з 552 року, зіграло вирішальну роль в розвитку системи ввічливої мови. У той час імператорський двір був розділений на певні родинні групи. Принц Сьотоку (574-622) хотів обмежити владу цих великих кланів і підвищити престиж імператорського інституту. Тому в 604 році принц Сьотоку оприлюднив так звану Конституцію з 17 статей, яка відображала його спроби (натхненні Китаєм) створити бюрократію, щоб замінити панування місцевих кланів. Конституція підкреслювала важливість усвідомлення свого становища в вертикальних відносинах "государ-підданий". "Міністри і чиновники повинні діяти на основі пристойності. Якщо начальство не буде поводитися пристойно, це призведе до правопорушень. Якщо міністри поводяться пристойно, то не буде плутанини в званнях" .

Типовою особливістю раннього кейго є так званий дзікейхьоген. Ми можемо перевести цей термін як вираження, що демонструє повагу до себе. Іншими словами, це означає використання мови поваги по відношенню до самого мовця. Походження дзікейхьоген пов'язано з божественним характером імператора. Згідно придворному етикету, імператор, як співпричетний Неба, повинен був утримуватися від урочистих промов перед своїми підданими. Тому мова складалася і звучала спеціально призначеною людиною. Ця людина, складаючи мову, включав в неї свої власні почуття поваги до імператора. Таким чином, коли мова або імператорський указ видавався публіці, складалося враження, що імператор проявляє повагу до самого себе.

Період Хейан вважається епохою, коли ввічлива мова поширювалася з імператорського двору також у віддалені села. Цікаво, що багато звичайних жителів села виявили для себе дзікейхьоген. Таким чином вони виявляли мовну пошану до членів своєї сім'ї, коли говорили про них перед начальством чи іншими членами

групи, що було (і все ще є) суворо заборонено. Не дивно, що ці жителі села стали предметом суворої зневаги.

У період Токугава (1600-1867), коли Японія була відрізана від будь-якого міжкультурного обміну, система почесної мови стала дуже складною і важкою для освоєння. Особливо ускладнився рівень скромних термінів. Дзікейхьоген (термін поваги до себе) все ще був частиною розмовної, а також письмової мови сьогунів і самураїв.

Однак використання почесної мови відповідно до вікових відмінностей не зазнало стількох змін. Літні люди користуються великою повагою навіть у сучасній Японії. Привілейованість старших порівняно з молодшими відображає відомі принципи китайської етики, імпортовані до Японії на дуже ранній стадії історії, як вже було зазначено. Тому, коли ми вирішуємо, який рівень ввічливості обрати в конкретній ситуації, вік адресата є найважливішим чинником, що визначає наше рішення.

Використання кейго більше ґрунтувалося на коефіцієнті різниці у віці, пошана була адресована людям похилого віку. У 1986 році японські жінки стали мати рівні можливості на роботі. Це мало певний вплив на мову поваги з урахуванням статі. Жінки схильні більше поважати мову, ніж чоловіки.

У повсякденному житті людина, яка не може визначити свій відносний соціальний статус або соціальний статус свого партнера на основі оцінки трудового стажу, є абсолютно безнадійною. Така особа не здатна вимовити жодного речення або висловити свої почуття публічно, оскільки «стиль мовлення, прийнятий у будь-якій взаємодії двох осіб, в основному визначається статусом мовця, адресата та ступенем близькості між ними».

Усі японські соціальні групи, які функціонують як основні одиниці суспільства, побудовані на основі системи старшинства, яка вважається незмінною за будь-яких обставин. Система оцінювання, заснована на принципах трудового стажу, легша і стабільніша.

Не варто також забувати, що на систему кейго також дуже вплинула японська література, зокрема «Повість про Гендзі», прийнята з Китаю. Оскільки в

той час кейго використовувалося в межах королівства, то очевидно, що вживання кейго ґрунтувалося на соціальному контексті у формі відносин соціального статусу між членами Королівства та простолюдинами. З плином часу кейго використовували на основі соціального статусу уряду. Між урядом і народом були різні мовні відмінності. По суті, спільне між минулим і теперішнім вживанням кейго є те, що це мова поваги, що використовується на основі фактору відмінності соціального статусу.

Використання ввічливого стилю мови японськими родинами можна простежити, зателефонувавши кожній родині. На прикладі такої розмови можна помітити, що той, хто зателефонував, питаючи про матір адресата, буде використовувати слово *おかあさん* (ввічливо «матір»), а сам адресат використовуватиме слово *はは* («матір», використовується саме по відношенню до своєї матері). Тобто, порівнюючи використання ввічливої лексики в межах родини, відомо, що японець буде називати членів своєї сім'ї одними словами, а членів чужої сім'ї, навіть якщо це є сім'я близького товариша, - зовсім іншими, тобто лексика на позначення сім'ї також відрізняється, залежачи від певних норм ввічливості. Використання саме ввічливих слів можливе і в межах своєї родини, що показує рівень поваги японців до своїх родичів.

Ввічливі мовні вирази також зустрічаються під час вітання. Господар має приділяти увагу кожному своєму слову, аби віддати повагу гостю. То ж, можна також зробити висновок, що японські родини мають звичку висловлювати повагу по відношенню до свого гостя. Прикладами виразів, що слугуватимуть ввічливим звертанням до гостя, можуть бути «*どうぞお上がりください*» або «*またいらっしゃってください*», в яких чітко показана зміна дієслів, а також їх форм на більш ввічливі та використання первих ввічливих зворотів.

Щоб стати частиною японської культури, потрібно розуміти, як використовувати певні ввічливі форми мовлення, щоб ефективно спілкуватися з іншими носіями японської мови. Без цих істотних знань про ієрархію мов ми не знатимемо, як поставити себе у групові та позагрупові відносини. Тому не будемо

правильно спілкуватися з носіями мови. Нерозуміння цієї системи ранжування може стати катастрофічним для тих, хто не є носієм мови, який прагне ефективно спілкуватись у відповідний до культури спосіб.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Ввічливий стиль мовлення в японській мові є особливим типом спілкування та письма, що використовується для прояву поваги, ввічливості до іншої особи.

Система форм ввічливості склалася ще в середні віки та продовжує існувати й нині. Звісно, великим впливом для розвитку японської мови був зв'язок з Китаєм, велика кількість запозичених слів мови якого набула значного поширення в Японії. Вплив китайської мови також поширювався на формуванні особливостей ділового стилю мовлення в японській мові. Важливо також зазначити, що найбільш розвиненим та складним стиль кейго вважався за часів періоду Едо (яп. 江戸時代), адже в цей період існували так звані самураї, по відношенню до яких обов'язковим було використання лише ввічливого стилю мовлення.

Хоча кейго міцно асоціюється з почуттям традиційних японських цінностей, таких як повага та гармонія, саме слово та система кейго не такі старі. Перше належне вивчення ввічливої японської мови японськими вченими розпочалося в період Мейдзі. У цей період західні інтелектуальні та академічні традиції переплили до Японії та спричинили сплеск японських науковців. Крім того, потреба загальної освіти в Японії спонукала вчених до класифікації та належного вивчення японської мови.

Сучасна японська ввічлива мова поділяється на три основні категорії - загальну ввічливу мову, скромну мову та мову поваги. Дві інші другорядні категорії, які часто включаються, це ввічлива мова та мова оздоровлення.

Перший, найскладніший за структурою тип, зветься сонкейго, який використовують для того, аби проявити повагу до вищої за статусом особи. Він ні в якому разі не використовується для обговорення про себе. Особливістю сонкейго є те, що дієслова, які використовуються, замінюються на інші. Є певна кількість слів,

що мають свій заміник під час використання сонкейго. Але інші дієслова, що не мають для себе заміника, змінюються за допомогою певної формули та використання пасивного стану.

Далі йде тип під назвою кенджьоуго, що використовують тоді, коли говорять про себе або про тих, хто знаходиться у своєму “внутрішньому колі”. Якщо сонкейго використовується для підвищення поваги до співрозмовника, то кенджьоуго виступає для приниження самого себе у розмові з кимось, хто має вищий статус. У цьому типі також є такі дієслова, які замінюються на інші, та такі, які змінюються за допомогою певної формули.

Останнім з типів є тейнейго, що, на відміну від інших типів, вважається найпростішим, тому він є першим типом, який використовують учні, що вивчають японську мову. При використанні тейнейго слова не потребують змін та постають у формі *ます/です*. Також до тейнейго належать різні вирази для вираження запитання, прохання чи вибачення.

Розглянувши ці категорії, можна зробити висновок, що ввічливий мова багатостороння і дещо складна. Це не просто питання про те, чи є оратор вище або нижче слухача в соціальному становищі.

Широкий спектр та незліченна кількість потенційних ситуацій використання ввічливого стилю мовлення робить важливим розуміння того, як воно функціонує та наскільки воно відрізняється від західної ввічливості, а також ускладнює створення однієї категорії для японської ввічливості та ввічливості в інших країнах.

Дослідники помічають, що інтерес до мовленнєвого етикету пов'язаний із увагою до проблем спілкування, що викликаються як розвитком теоретичної лінгвістики, так і практичними потребами у вивченні іноземної мови. Як і в Японії, в Європі процес вивчення іноземної мови постійно супроводжується дослідженнями висловлювання та тексту, генерацією мовлення та його функціонуванням у різних сферах людської діяльності, взаємовідносинами мови та суспільства, ситуаційним і звичним використанням мови, співвідношення вербальних і невербальних засобів спілкування тощо.

РОЗДІЛ 2. ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ КАТЕГОРІЇ ВВІЧЛИВОСТІ В СУЧАСНІЙ ЯПОНСЬКІЙ МОВІ НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ ЯСУНАРІ КАВАБАТА «СТОГІН ГОРИ» ТА НАЦУМЕ СОСЕКІ «СЕРЦЕ»

2.1 Характеристики засобів реалізації категорії ввічливості в сучасній японській мові

Для виявлення характеристик категорії ввічливості в японській мові ми проаналізували стилістичні засоби реалізації на прикладах з текстів японською мовою Ясунарі Кавабати «Стогін гори» та Нацуме Сосекі «Серце». Для повноцінного усвідомлення використання засобів реалізації категорії ввічливості в японській мові в першу чергу ми розглянули ці засоби реалізації на практиці.

Предметом розгляду характеристик категорій ввічливості в японській мові буде використано твір японського письменника Ясунарі Кавабата під назвою «Стугін гори».

「おずれでございますね。」と言ったように思われる。

Переклад: Згадує, як вона сказала: «Не пощастило тобі».

でございます – більш ввічлива форма дієслова です («бути»), що зазвичай використовується персоналом по відношенню до гостя.

「ネクタイをお取りなさいよ、暑苦しいわ」と芸者がいった。

Переклад: - Зніміть краватку. Спека нестерпна, - сказала гейша.

お取りなさい – шанобливий вираз, що описує певні дії умови. На початку слова використовується ввічливий префікс お~, який зазвичай стоїть на початку слова японського походження. Порівняно з іншими способами вираження поваги до другої сторони, цей спосіб відносно старий. Прикладом використання подібного шанобливого шаблону також є おやすみなさい («Надобраніч»).

暑苦しいわ – граматична частинка わ, що використовується жінками.

Ставиться в кінці речення та не має якогось особливого значення, робить речення більш жіночним. У сучасній японській мові використовується доволі рідко через старомодність. Ця частинка також може поєднуватися з закінченнями よ та ね.

「おつくりいたしますね。はい」

Переклад: Хвилинку, зараз приготуємо.

おつくりいたします – використання ввічливого префіксу お~ на початку слова. Використовується ввічлива граматика お(дієслово)いたします, за якою дієслово 作ります («готувати, створювати») ставиться без закінчення ~ます, до якого також додається ввічливе дієслово いたします. Використовується, аби ввічливо висловити власні дії співрозмовнику.

いたします – ввічлива форма дієслова します («робити»).

「はい、今お待ちいたします」と菊子は言ったが、信吾は自分で水道の栓をひねった。

Переклад: - Зараз, хвилинку, - сказала Кікуко, але Синго вже сам відкрив водопровідний кран.

お待ちいたします – використання ввічливої граматики お(дієслово)いたします.

「さざえは壺焼きですから、伊勢海老は焼いて、車海老はてんぷらにいたしましょう。椎茸を買ってまいりますから、お父さま、そのあいだにお庭のお茄子を取っていただけませんか？」

Переклад: Молюсків ми зваримо прямо в раковинах, лангустів піджаримо, а креветок запечемо в тісті. Гриби я вже купила. Батько, чи не сходите в город за баклажанами?

いたしましょう – ввічлива форма дієслова します («робити») з граматикою запрошення до певної дії.

まいります – одна з базових ввічливих форм дієслів いきます («йти») та きます («приходити»).

お父さま – ввічлива форма від іменника ちち («батько») з використанням ввічливого префіксу お~ та суфіксу ~さま. ~さま – ввічливий іменний суфікс, що використовується мовцем по відношенню до співрозмовника, аби висловити повагу, або навіть прихильність, посилаючись на них опосередковано.

お庭、お茄子 – використання ввічливого префіксу お~.

取っていただけませんか? - використання ввічливої граматики прохання ~ていただけませんか. Схожою є граMATика ~てください. Проте дієслово くださる використовується мовцем, щоб підвищити статус особи, до якої він звертається. Дієслово いただく знижує статус мовця. Тому, можна зробити висновок, що граMATика ~ていただけませんか буде вважатися більш ввічливою, ніж граMATика ~てください.

「小さめのを。それからしその葉のやわらかいのを少し。そうか、車海老だけでよろしゅうございますか」

Переклад: - Ті, що дрібніші. І ще принесіть трохи молодої зелені. Може, дійсно вистачить одних креветок?

よろしゅうございます – використовується, аби запитати про схвалення чогось. よろしい є ввічливою формою прикметника いい («добрий, хороший»). У цьому прикладі показується використання граматики ゆうございます для того, щоб прикметник, використаний мовцем, виглядав скромнішим. У граматиці також є дієслово ございます, що походить від слів います/あります («бути, існувати»).

「お父さまはなにか怒ってらっしゃるからですわ」

Переклад: Батько чомусь сердитий.

お父さま – ввічлива форма від іменника ちち («батько») з використанням

ввічливого префіксу お～ та суфіксу ～さま.

怒ってらっしゃる – використання らっしゃる, або також いらっしゃる, що є більш ввічливою формою слів います («є, бути»), きます («приходити»), いきます («йти»). Може сполучатися з іншими слова, як звичайне дієслово.

「いつかお母さまにうかがったことがありますわね。お母さまのお姉さまがおなくなりになる前に、山の鳴るのをお聞きになったって、お母さまおっしゃったでしょう」

Переклад: Колись давно я питала про це у матері. І вона мені сказала, що її старша сестра чула стогін гори перед смертю.

お母さま、お姉さま – ввічливі форми від іменників はは («мати») та あね («старша сестра») з використанням ввічливого префіксу お～ та суфіксу ～さま.

おなくなり、お聞き – використання ввічливого префіксу お～ та дієслова なります без закінчення ～ます.

おっしゃった – проста форма минулого часу ввічливого дієслова おっしゃいます, яке походить від дієслова 言います («говорити»).

「みていただいていいわよ。どうぞ」と少し投げ出し気味に言って、ぽいと財布を母の膝の前へ投げた。

Переклад: - Будь ласка, дивись скільки хочеш. Прошу, - сказала вона майже з відчаєм і поклала гаманець перед матір'ю.

いただいて – て-форма ввічливого слова いただきます, що походить від слова もらいます («отримувати»).

いいわよ - граматична частинка, що використовується жінками. Ставиться в кінці речення та не має якогось особливого значення, робить речення більш жіночним.

「お帰りなさいませ。日まわりを御覧になってますの？」

Переклад: Йдете додому? І по дорозі милуєтеся соняшниками?

お帰りなさいませ – більш ввічлива форма виразу «お帰りなさい». Можна використовувати по відношенню до людей, які вище за статусом.

御覧になってます – ввічлива форма дієслова 見ます («дивитися»). Більш шанобливим варіантом цієї фрази може бути «御覧になっていらっしゃる».

「お父さま、お疲れなんでしょう」と言った。

Переклад: Ви, напевно, втомилися, батьку? - сказала вона.

お父さま - ввічлива форма від іменника ちち («батько») з використанням ввічливого префіксу お~ та суфіксу ~さま.

お疲れ – вираження поваги та піклування про людину, яка втопилася.

「夏休みをお取りになりませんか？」と菊子が言った。

Переклад: Може вам взяти відпустку? - сказала Кікуко.

お取りになりませんか – ввічлива форма дієслова 取ります («брати»), з використанням граматики になります.

の – граматична частка, що ставиться в кінці речення та використовується як чоловіками, так і жінками. Однак, зазвичай, речення, які закінчуються на の, використовуються жінками, доволі рідко чоловіками. Носії японської мови сприймають подібні речення саме жіночими.

「なつみ屋の小父さんに、そばを御馳走になってたんだ」

Переклад: Тацумі пригощав мене гречаною локшиною.

御馳走になってたんだ – 御馳走になる («пригощатися їжею»).

「あなた、そのおそばを召し上がったんですか」

Переклад: І ти їв цю локшину?

あなた – ввічливе, доброзичливе звертання до людини, рівної за статусом. У даному прикладі あなた може мати значення «дорогий», коли дружина звертається до свого чоловіка.

おそば - використання ввічливого префіксу お～.

召し上がった – минулий час дієслова 召し上がります, яке є ввічливою формою дієслів 食べます («їсти») та 飲みます («пити»).

「相田さん？相田さんなら、お飲みにならないじゃありませんか。おかしいですよ」

Переклад: Аїта-сан? Якщо це дійсно був Аїта-сан, хіба міг він напиться? Дивно.

お飲みにならない – заперечна форма ввічливого виразу お飲みになりません, який використовують по відношенню до людей, що є вищими за статусом. Зазвичай використовується у значенні «пити алкогольні напої».

「お父さま、どうかなさいましたの。蟬が騒いで、なにかと思つて」

Переклад: Що трапилося, батько? Чому це цикади так сполошилися?

お父さま – ввічлива форма від іменника ちち («батько») з використанням ввічливого префіксу お～ та суфіксу ～さま.

どうかなさいましたの – використання слова なさいます, яке також має форму いたします, вони походять від слова します («робити»). なさいます є ввічливою формою сонкейго, а いたします - почесною формою кендзьоуго. За допомогою なさいます висловлюється повага до когось, а використання слова いたします принижує свої власні дії.

「お父さまは、菊子さんにやさしくていいわねえ」と房子は言ったりした。

Переклад: Дуже вже ласкавий батько з Кікуко, - сказала одного разу Фусако.

お父さま – ввічлива форма від іменника ちち («батько») з використанням ввічливого префіксу お~ та суфіксу ~さま.

いいわねえ – граматична частинка, що використовується жінками. Ставиться в кінці речення та не має якогось особливого значення, робить речення більш жіночним. Також використовується с частками ね та よ.

「お父さま。踊りにいらっしゃったんですって？」

Переклад: Батько, виявляється, ви ходите на танці?

お父さま – ввічлива форма від іменника ちち («батько») з використанням ввічливого префіксу お~ та суфіксу ~さま.

いらっしゃったんですって – використання ввічливого слова いらっしゃる, що є більш ввічливою формою слів います («є, бути»), きます («приходити»), いきます («йти»). В кінці речення використана граматика ですって («чув, що / виявляється, що») для вираження почутого.

「ほんとうですか。おともさせて下さい」

Переклад: Справді? Тоді візьмете мене з собою.

おともさせて下さい – ввічливий вираз, яких також має більш ввічливу форму «おともさせていただきます».

「なにか待ってますよ。突然つれてらっしゃるから悪いんです。前から約束しとけば、なにか着て来ますよ」と言って、修一はそっぽを向いた。

Переклад: У неї все є. Тільки ти запросив її несподівано, тому вона була погано одягнена. Якщо домовитися з нею заздалегідь, знайде що надіти, - сказав Сюїті і відвернувся.

つれてらっしゃる – використання らっしゃる, або також いらっしゃる, що є більш ввічливою формою слів います («є, бути»), きます («приходити»), いきます

(«йти»). Може сполучатися з іншими слова, як звичайне дієслово.

「あら、お帰りなさいませ」と菊子が寄って来た。

Переклад: О, ви вже повернулися? – підбігла Кікуко.

お帰りなさいませ – більш ввічлива форма виразу «お帰りなさい». Можна використовувати по відношенню до людей, які вище за статусом.

あら – слово, що використовується жінками при здивуванні.

「お母さま、御飯を早くいたしましょう」

Переклад: Матінко, давайте повечеряємо раніше.

お母さま – ввічливі форми від іменників はは («мати») з використанням ввічливого префіксу お~ та суфіксу ~さま.

御飯 – використання ввічливого префіксу 御 (ご), який додається до слів китайського походження.

いたしましょう – ввічлива форма дієслова します («робити») з граматиною запрошення до певної дії.

「それにおふくろは足が悪いんだろう。神経痛はどうなんだ」

Переклад: І у його матері з ногами погано. Щось нервово.

おふくろ – ввічливе звертання по відношенню до матері. Це звертання використовувалося раніше, зараз воно старомодне, проте іноді використовується чоловіками, коли вони представляють свою матір іншим.

「お目覚めでいらっしゃいますか。お呂の御輿小屋の屋根のトタンが、うちの屋根の上へ吹き飛ばされて来たらしい、そう言ってますの」と知らせた。

Переклад: Ви прокинулися? Здається, з храму зірвало покрівлю та листи заліза занесло на наш дах, - сказала вона.

お目覚めでいらっしゃいますか。 - використання ввічливого слова いらっ

しゃる, що є більш ввічливою формою слів います («є, бути»), きます («приходити»), いきます («йти»).

御輿小屋 – використання ввічливого префіксу 御 (ご), який додається до слів китайського походження.

「お体を反るようになさってたからじゃございませんの？」

Переклад: Може, це тому, що ви занадто вигиналися?

お体 – використання ввічливого префіксу お~, який додається до слів японського походження.

ようになさってたから – використання слова なさいます, яке також має форму いたします, вони походять від слова します («робити»).

でございます – більш ввічлива форма дієслова です («бути»), що зазвичай використовується персоналом по відношенню до гостя.

の – граматична частка, що ставиться в кінці речення та використовується як чоловіками, так і жінками. Однак, зазвичай, речення, які закінчуються на の, використовуються жінками, доволі рідко чоловіками.

「あら、ひどいわ」

Переклад: О, як це жахливо.

あら – слово, що використовується жінками при здивуванні.

ひどいわ – граматична частинка わ, що використовується жінками. Ставиться в кінці речення та не має якогось особливого значення, робить речення більш жіночним. Використовується доволі рідко через старомодність.

「お供いたします。でも、今日はだめですわ。こんな恰好していて、失礼ですもの」

Переклад: Ходімо. Тільки не сьогодні. Ніяк не можу, ви вже мене вибачте.

お供いたします – ввічливий вираз запрошення супроводжувати когось з

використанням ввічливого слова *いたします*, яку походить від слова *します* («робити»).

失礼ですもの – вираження вибачення за прояв неввічливості.

「あら、困りますわ。私からお誘いしますわ」

Переклад: Що поробиш. Доведеться самій запросити його.

あら – слово, що використовується жінками при здивуванні.

困りますわ – граматична частинка *わ*, що використовується жінками.

Ставиться в кінці речення та не має якогось особливого значення, робить речення більш жіночним.

お誘いしますわ – граматична частинка *わ*, що використовується жінками.

Використання ввічливого префіксу *お～*, який додається до слів японського походження. *お誘いします* – граматики *お(дієслово)します*, яка використовується, аби ввічливо висловити власні дії співрозмовнику.

Предметом розгляду характеристик категорій ввічливості в японській мові буде використано твір японського письменника Сосекі Нацуме під назвою «Серце».

「いいえ、そんな事は何もおっしゃいません」

Переклад: Ні, про це нічого не говорила.

おっしゃいません – заперечна форма ввічливого дієслова *おっしゃいます*, яке походить від дієслова *言います* («говорити»).

「すぐお宅へお帰りですか」

Переклад: Ви прямо додому?

お宅 – використання ввічливого префіксу *お～*, який додається до слів японського походження.

お帰りですか – ввічливий варіант запитання «Чи будете йти додому?».

Менш ввічлива форма буде записуватися як «これから帰りますか».

「先生のお宅の墓地はあすこにあるんですか」と私がまた口を利き出した。

Переклад: На цьому кладовищі могили вашої родини? - запитав я вчителя.

お宅 – використання ввічливого префіксу お~, який додається до слів японського походження. Слово використовується у значенні «чиясь родина».

あすこ – інша форма займенника あそこ («он там»).

「お友達のお墓へ毎月お参りをなさるんですか」

Переклад: І ви кожен місяць ходите на могилу вашого друга?

お友達、お墓 – використання ввічливого префіксу お~, який додається до слів японського походження.

お参り - скорочення від скромної ввічливої форми слів 行きます («йти») та 来ます («приходити»).

なさるんですか - використання слова なさいます, яке, вони походить від слова します («робити»).

「今度お墓参りにいらっしゃる時にお伴をしても宜ござんすか。私は先生といっしょにあすこいらが散歩してみたい」

Переклад: Коли ви наступного разу підете на кладовище, чи ожна мені буде піти разом з вами? Мені дуже хочеться прогулятися з вами.

お墓参り、お伴 – використання ввічливого префіксу お~, який додається до слів японського походження.

いらっしゃる – ввічлива форма від слів います («є, бути»), きます («приходити»), いきます («йти»).

ござんす – почесна форма слів いきます («йти»), きます («приходити»), います («бути»).

「ちょっともならないわ。苦しいぎりで。でもあなたは大変ご愉快そうね、少しご酒を召し上がると」

Переклад: Нітрохи не приходите, тільки неприємно. А ви, однак, здається, в гарному настрої, випийте ще!

ならないわ – граматична частинка わ, що використовується жінками. Ставиться в кінці речення та не має якогось особливого значення, робить речення більш жіночним.

ご愉快、ご酒 – використання ввічливого префіксу 御 (ご), який додається до слів китайського походження.

召し上がる – ввічлива форма дієслів 食べます («їсти») та 飲みます («пити»).

「じゃ奥さんも信用なさらないんですか」と先生に聞いた。

Переклад: Отже, ви не довіряєте і вашій дружині? - запитав я вчителя.

奥さん – ввічливе звертання до чужої дружини.

なさらないん – використання ввічливого слова なさる («робити»).

「奥さん自身嘘と知りながらそうおっしゃるんでしょう」

Переклад: Ви говорите так, самі прекрасно знаючи, що це неправда.

奥さん – ввічливе звертання до чужої дружини.

おっしゃるんでしょう – використання ввічливого дієслова おっしゃいます, яке походить від дієслова 言います («говорити»).

「じゃ奥さんは先生をどのぐらい愛していらっしゃるんですか。これは先生に聞くよりむしろ奥さんに伺っていい質問ですから、あなたに伺います」

Переклад: Ну, так скажіть ось що: сильно ви любите вчителя? Це питання вже не до нього, а саме до вас. Я питаю вас.

奥さん – ввічливе звертання до чужої дружини.

いらっしゃるんですか – використання ввічливого слова いらっしゃる, що

походить від слів います («є, бути»), きます («приходити»), いきます («йти»).

伺います- ввічлива форма дієслова 聞きます («чути, слухати»).

「奥さん、私はこの前なぜ先生が世間的にもって活動なさらないのだろう
 といって、あなたに聞いた時にあなたはおっしゃった事がありますね。元はああ
 じゃなかったんだって」

Переклад: Пам'ятаєте, я одного разу запитав у вас: чому вчитель не почне
 займатися якою-небудь діяльністю? І тоді ви мені відповіли, ви сказали мені, що
 раніше так не було.

奥さん – ввічливе звертання до чужої дружини.

なさらないん – використання ввічливого слова なさる («робити»).

おっしゃった事 – використання ввічливого дієслова おっしゃいます, яке
 походить від дієслова 言います («говорити»).

「ご病人をお大事に」と奥さんがいった。

Переклад: Бережіть хворого, - сказала вона.

ご病人 – використання ввічливого префіксу 御 (ご), який додається до слів
 китайського походження.

お大事に – ввічливий вираз побажання одуження.

「何もお前のためにするんじゃないとお父さんがおっしゃるんじゃないけ
 れども、お前だって世間への義理ぐらゐは知っているだろう」

Переклад: Батько зовсім не сказав, що він робить це для тебе, але все ж адже
 ти ж знаєш про наші обов'язки перед іншими.

お前 – фамільярне звернення до співрозмовника, використовується по
 відношенню до чоловіків.

お父さん – ввічлива форма від іменника ちち («батько») з використанням
 ввічливого префіксу お~ та суфіксу ~さん.

おっしゃるんじゃない – використання ввічливого дієслова おっしゃいます, яке походить від дієслова 言います («говорити»).

「まあ、ご遠慮申した方がよかろう」

Переклад: Тепер це незручно.

ご遠慮 – використання ввічливого префіксу 御 (ご), який додається до слів китайського походження.

よかろう – старомодний вираз, який все ще використовується в сучасній японській мові для вираження офіційності. Походить від слова だろう («напевно»), частіше використовується чоловіками.

「おいご覧、今日も天子さまの事が詳しく出ている」

Переклад: Дивись. Сьогодні теж детально пишуть про государя!

ご覧 – ввічлива форма дієслова 見ます («дивитися»).

天子さま – використання ввічливого іменного суфіксу ~さま. Обов'язково використовується зі словом 天子, тому що йдеться про імператора.

「お父さんは本当に病気を怖がってるんですよ。お母さんのおっしゃるよ
うに、十年も二十年も生きる気じゃなさそうですぜ」

Переклад: Батько справді боїться своєї хвороби. Він не думає, як ви, мама, говорите, що проживе десять або навіть двадцять років.

お父さん、お母さん – ввічлива форма від іменникі ちち («батько») та はは («матір») з використанням ввічливого префіксу お~ та суфіксу ~さん.

おっしゃる – ввічлива форма дієслова 言います («говорити»).

なさそうです – використання ввічливого слова なさる («робити»).

ぜ – частка в кінці речення, яка традиційно використовується чоловіками для підкреслення рівного статусу. Використання цієї частки показує, що люди перебувають у неформальних стосунках.

「ええ。とにかく返事は来るに極まっていますから、そうしたらまたお話ししましょう」

Переклад: Це вірно. У всякому разі він, безсумнівно, відповість. Тоді знову поговоримо.

お話ししましょう – більш ввічлива форма виразу はなしましょう («давай поговоримо»).

「どうも色々お世話になります」

Переклад: Дякую вам за все.

お世話になります – вираз, що використовується для вираження подяки за піклування.

2.1.1 Морфологічні засоби реалізації

До **морфологічних** засобів в японській мові як в давні часи, так і в наш час, відносяться іменні звертання, які є невід’ємною частиною японської культури. Японські іменні звертання проявляються певними іменними суфіксами, які постійно використовуються в японській мові.

Японські іменні звертання є складною системою звернення до інших людей, які також використовуються за певними правилами. Аби правильно їх використовувати, важливим також є розуміння японської культури.

Іменними японськими суфіксами позначається особа, з якою говоримо, або про яку йдеться мова. Для порівняння, в англійській мові використовується певні слова, наприклад, Mr («містер») та Mrs («місіс»), які ставляться перед прізвищем людини. А от в японській мові поширене використання саме суфіксів, які додаються після імені/прізвища людини.

Перш ніж з’ясувати, яке саме значення мають іменні суфікси для японської культури, потрібно уточнити, коли і як саме їх потрібно використовувати. То ж, які

саме є іменні суфікси в японській мові?

1. ～さん

Найпоширеніший ввічливий суфікс в японській мові, який використовується у значенні «пан/пані». Зазвичай його використовують по відношенню до людей, які не є близькими друзями, а також до тих, кого зустріли вперше. Також часто цей суфікс використовується, аби проявити повагу до членів своєї родини. Його використання до членів своєї родини не є обов'язковим, просте потрібно пам'ятати, що його не можна не використовувати, коли мова йде про чужих членів родини. Наприклад, до свого батька ми спокійно можемо звертатися 父 (ちち), а от до батька свого товариша правильним зверненням буде お父さん (おとうさん).

Приклади використання суфіксу ～さん:

お父さん (おとうさん) – батько;

お母さん (おかあさん) – мати;

お姉さん (おねえさん) – старша сестра;

相田さん (あいださん) – пан Айда;

菊子さん (きくこさん) – пані Кікуко;

奥さん (おくさん) – дружина (шанобливе звернення до чужої дружини);

小父さん (おじさん) – дядько (слово яке зазвичай використовується дитиною по відношенню до дорослого чоловіка, який не є членом родини).

2. ～様 (さま)

Більш ввічлива версія іменного суфіксу ～さん. Використовується по відношенню до людей, які є набагато вищі за статусом, також зазвичай використовуються до клієнтів та гостей. Можна його також зустріти після імені адресата на поштових пакунках та листах, а також у ділових листах.

Іменний суфікс ～さま може також використовуватися у виразах, аби зробити їх більш ввічливими, тому в цьому випадку він буде семантично

відрізнятися від його його використання у звертаннях.

Приклади використання суфіксу ～さま:

お父様 (おとうさま) – батько;

お母様 (おかあさま) – мати;

お姉様 (おねえさま) – старша сестра;

天子様 (てんしさま) – син неба, тобто імператор (використання суфіксу ～さま по відношенню до імператора є обов'язковим);

お客様 (おきゃくさま) – гість, клієнт.

Приклади використання суфіксу ～さま у виразах:

お疲れ様でした。(おつかれさまでした) – Дякую за Вашу важку працю.

Дуже часто використовується після закінчення робочого дня, коли офісні робітники збираються йти додому, а також у інших багатьох ситуаціях, наприклад, як подяка за виконану роботу або після закінчення наради.

ご苦労様でした。(ごくろうさまでした) – Дякую за Вашу турботу.

Вираз, що по значенню схожа на お疲れ様でした. Проте, якщо порівнювати, お疲れ様でした може використовувати будь-яка людина, а от ご苦労様でした вживається людиною, яка має більш вищий статус, по відношенню до того, хто у підпорядкованому становищі.

お陰様で (おかげさまで) – Дякую. / Завдаки Вам.

Вираз, що використовується в якості подяки.

3. ～先生 (～せんせい)

Суфікс, який вживається для звернення до авторитетних осіб, таких як вчителі, лікарі, письменники, юристи, політики тощо. За допомогою цього суфіксу людина проявляє повагу до того, хто досяг певного рівня майстерності в якійсь сфері, вмінні. Можна використовувати не лише як суфікс, але й як окреме слово.

竹田先生 (たけだせんせい) – вчитель Такеда.

4. ～先輩 (せんぱい) та ～後輩 (こうはい)

Іменний суфікс ～せんぱい вживається при зверненні до старших колег на роботі, у школі й університеті, спортивному клубі тощо. Тобто, студент, який на курс вище, буде мати статус семпая. В діловому середовищі семпаями будуть виступати люди з більшим досвідом роботи. Як і суфікс せんせい, せんぱい також може вживатися не лише з іменем/прізвищем, а й окремо.

Протилежним до суфіксу せんぱい є суфікс こうはい, який використовується семпаями по відношенню до людей, які виступають в ролі молодшого колеги. Тобто, людина, яка буде на курс молодша, або ж мати менший досвід роботи, буде вважатися кохаєм.

5. ～氏 (し)

Ввічливий суфікс, який зазвичай використовується в дуже офіційному мовленні та письмі до особи з високим соціальним статусом, з якою доповідач насправді ніколи не зустрічався.

2.1.2 Стилiстичні засоби реалізації

Дуже поширеними стилістичними засобами ввічливого стилю японської мови також є певні емоційні засоби, які також можуть поділятися на чоловічі на жіночу.

Для дослідників, зацікавлених у дослідженні взаємозв'язку між мовою та культурою, вивченням емоційних засобів представляє як багато можливостей, так і викликів. Вивчаючи емоційні умови, дослідник має можливість покласти голі культурні припущення, що лежить в основі емоційного вираження в конкретному суспільстві та висвітлюють відмінності з іншими суспільствами.

Щоб зрозуміти, як динаміка впливає на емоційність, необхідно розібрати значення слів, які використовуються, аби висловити те, що саме відчувають люди.

Серед емоційних засобів, які простежували на прикладах творі, які

розглядалися, можна виділити такі:

1. わ

Японська частка, яка вживається в кінці речення, аби зробити його більш жіночним.

Японська частка わ вважається старомодною, тому дуже рідко використовується в сучасній японській мові. Загалом є можливість зустріти її в підручниках і японських романах. Дуже часто після неї використовують також японські частки よ та ね.

Використання частки わ може відрізнитися в залежності від діалекта. Наприклад, загалом ця частка використовується для позначення жіночності в реченні. В кансайському діалекті вона може вживатися не лише жінками, а й чоловіками, і при цьому не має ефекту жіночності.

Цікаво, що わ загалом є жіночою часткою, тому її використання чоловіками асоціюється з трансгендерами та гомо сексуальністю.

Приклади використання частки わ:

お父さまはなにか怒ってらっしゃるからですわ。(おとうさまはなにかおこってらっしゃるからですわ) – Батько чомусь сердитий.

お父さまは、菊子さんにやさしくていいわねえ。(おとうさまは、きくこさんにやさしくていいわねえ) – Дуже вже ласкавий батько з Кікуко.

みていただいていいわよ。 - Будь ласка, дивись скільки хочеш.

私からお誘いしますわ。(わたしからおさそいしますわ) - Доведеться самій запросити його.

2. あら

Невеличкий емоціональний засіб для вираження здивування, який використовується жінками.

Використовується також вираз あらあら, який виражає здивування та часто вимовляється у відносно спокійному тоні. В такому випадку мовець проявляє

здивування, проте не засмучений та контролює свої емоції.

Можна також зустріти поєднання あらあらふうふう. Протягом довгого часу ці два слова часто поєднували у розмові жінки.

ふうふう є емоційний засобом для позначення невеличкою сміху, який ніби виходить ненавмисно. Поєднання あらあらふうふう позначає якусь маленьку ситуація з несподіванкою, яка викликає ненавмисний сміх.

Вираз あらあらふうふう може вживатися в іншому сенсі. Наприклад, коли людина робить щось неприємне, що інша людина (жінка) може відповісти на це あらあらふうふう, що буде означати несхвалення поведінки співрозмовника.

Приклади використання あら:

あら、お帰りなさいませ。(あら、おかえりなさいませ) - О, ви вже повернулися.

あら、ひどいわ。 - О, як це жахливо.

あら、困りますわ。(あら、こまりますわ) - Що поробиш.

3. の

Граматична частка, яка виконує ті ж самі функції, що і питальна частка か, ставиться в кінці речення та використовується як чоловіками, так і жінками. Однак, зазвичай, речення, які закінчуються на の, використовуються жінками, доволі рідко чоловіками. Носій японської мови, прочитавши речення з використанням частки の в кінці, зробить висновок, що ці слова належать дівчині або жінці.

Часто частка の записується після закінчень стверджувального речення ～ます та です, що робить речення більш елегантним та жіночим.

Іноді частка の може вимовлятися довше, як のう. Зазвичай можна почути в діалекті. В такому випадку вона й буде записуватися як のう, проте звук う фактично невиражений.

Приклади використання частки の у кінці речення:

お体を反るようになさってたからじゃございませんの？(おからだをそるようになさってたからじゃございませんの) - Може, це тому, що ви занадто вигиналися?

4. ぜ

Частка в кінці речення, яка традиційно використовується чоловіками для підкреслення рівного статусу, волі та думки мовця. Використання цієї частки показує, що люди перебувають у неформальних стосунках. Також можна використовувати як частку запрошення до певних дій, однак у більш наказовому сенсі, аніж граматики ~ましょう.

Жіночка частка わ загалом пом'якшує речення, тоді як чоловіка частка ぜ в кінці речення робить його більш інтенсивним. Тому, якщо розглядати ці частки у культурному плані, то жіночність якраз вважається слабкою та м'якою, а чоловічість навпаки – грубою та інтенсивною.

Приклади використання частки ぜ у кінці речення:

お母さんのおっしゃるように、十年も二十年も生きる気じゃなさそうですぜ。(おかあさんのおっしゃるように、じゅうねんもにじゅうねんもいきるきじゃなさそうですぜ) - Він не думає, як ви, мама, говорите, що проживе десять або навіть двадцять років.

2.1.3 Лексичні засоби реалізації

Проаналізувавши вищезазначені приклади з художньої літератури, ми виділили такі **лексичні** перетворення ввічливого стилю мовлення, які також поділяються на слова з сонкейго та кенджьойго:

1) сонкейго:

- a) おっしゃいます – ввічлива форма дієслова 言います («говорити»);
- b) 召し上がります - ввічлива форма дієслів 食べます («їсти») та 飲みます

(«пити»).

- c) いらっしやいます - ввічлива форма слів います («є, бути»), きます («приходити»), いきます («йти»);
- d) なさいます - походить від слова します («робити»);
- e) 御覧になってます – ввічлива форма дієслова 見ます («дивитися»);

2) кенджьойго:

- a) いただきます – ввічлива форма дієслова 食べます («їсти»);
- b) まいります – ввічлива форм дієслів いきます («йти») та きます («приходити»);
- c) でございます – більш ввічлива форма дієслова です («бути») (зазвичай використовується по відношенню до гостя);
- d) 伺います – ввічлива форма дієслова 聞きます («чути», «слухати», «запитувати»);
- e) いたします – ввічлива форма дієслова します («робити»);

2.1.4 Синтаксичні засоби реалізації

До **синтаксичних** засобів ми віднесли використання певних ввічливих мовних кліше, які досі продовжують вживати в японській мові.

Використання ввічливості в сучасній японській мові супроводжується не лише зміною слів в залежності від характеру їх використання, а й мовними кліше, які дуже часто фігурують в контексті ділових ситуацій.

Японські мовні кліше відрізняються не лише особливістю їх побудови та використання, а також перекладом, тому що доволі складно знайти відповідні еквіваленти не лише в українській та російській мовах, а й в англійській. В залежності від контексту значення слів у виразах може змінювати, а інколи навіть не мати сенсу при перекладі на іншу мову, тому є потреба у детальному розборі цих мовних кліше, аби краще розуміти, в яких саме ситуаціях та як їх використовувати при спілкуванні японською мовою.

Мовним кліше притаманні постійний склад певних мовних компонентів, звичність їх звучання під час використання, відтворюваність усталених мовних компонентів. Через часту повторюваність певних ситуацій у повсякденному житті виникла потреба використання мовних кліше. Тому, при таких умовах, певні почали використовуватися у виразах, яким притаманний набір контекстуальних елементів, які потім стають стандартизованими.

Мовні кліше, особливо в японській мові, мають схожі ознаки, які й визначають їх статус. Тому А. В. Власова виділяє певні умови відтворюваності кліше в мовленні:

1. у більшості випадків, високу позицію використання займають ті конструкції ввічливості, які складають найбільш стандартизовані мовні кліше;
2. основна функція мовних кліше постає у репрезентації типових ситуацій, що пов'язано з можливістю семантичного перетворення формул, які будуть використовуватися;
3. мовні кліше також виконують функцію словесної опори у мовленні, забезпечуючи тим самим адекватність реакції співрозмовника в рамках деяких ситуацій під час спілкування;
4. мовні кліше забезпечують можливість зміни комунікативних стратегій розмови.

Аналіз мовних кліше дозволяє зрозуміти структуру й особливості взаємодій в мовній культурі певних мов, мовні одиниці, що можуть використовуватися у виразах-кліше, відображають природу ритуалів повсякденного спілкування.

А залежності від комунікативних ситуацій мовні кліше відображають деякі глобальні концепти мовного спілкування, серед яких зміна доступу мовців, укріплення соціальних відношень між партнерами.

Японському мовному етикету притаманне використання мовних кліше, які використовуються дуже часто на початку розмови. Мовними кліше в японській мові вважаються айсацу (挨拶) й айдзуті (相槌), тобто мовні кліше та відповіді, які складають системну культуру повсякденних комунікацій.

Айсацу (挨拶) – японські привітання та представлення для початку розмови, які є невід'ємною частиною культури японського мовлення.

Айсацу є не лише звичайними привітаннями, а проявами поваги та ввічливості, які дуже цінуються в японському суспільстві. Наприклад, змалечку дітей в Японії вчать важливості використання айсацу, і якщо заглянути навіть в дитячу книжку, то можна знайти безліч прикладів використання цих мовних кліше. Айсацу можна спостерігати просто перебуваючи в Японії, тому що японські робітники рясно вживають їх у прикладі типових привітань (наприклад, いらっしゃいませ), які вимовляються чистим, гучним голосом.

Такі японські «привітання» є не лише звичаєм, а навіть важливим жестом, який показує повагу та відкритість до спілкування іншим. В якомусь сенсі айсацу виконують ту саму функцію, що й айдзуті, тобто підтримують людські стосунки. Тому іноземцям, які вивчають японську мову, варто також освоїти правильне використання айсацу, аби мати можливість більш природно спілкуватися з японцями. (Ivana, Adrian, Sakai & Hiromu, 2007, с. 102)

До айсацу можна віднести навіть такі прості приклади як:

おはようございます – «Доброго ранку»;

こんにちは – «Добрий день / Вітаю Вас»;

さようなら – «До побачення».

Серед більш цікавих можна виділити такі приклади мовних кліше:

始まりまで (はじめまして) – «Дозвольте відрекомендуватися»;

どうぞよろしくお願ひ致します。(どうぞよろしくおねがいたします) –

«Приємно познайомитися» («Прошу гарно ставитися до мене»);

お疲れ様でした。(おつかれさまでした) – «Дякую за Вашу важку працю»;

ご苦労様でした。(ごくろうさまでした) – «Дякую за Вашу турботу»;

お邪魔します。(おじゃまします) – «Вибачте за втручання»;

申し訳ございません。(もうしわけございません) – «Дуже перед Вами вибачаюся»;

お待たせしました。(おまたせしました) – «Дякую за очікування».

Айдзуті (相槌) - усні чи невербальні відповіді згоди під час розповіді співрозмовника. Прикладом айдзуті можуть виступати кивки, аби показати співрозмовнику, що ви його уважно слухаєте. Тобто основою розмови в японській мові є не лише передача інформації іншій людині, а й повага до того, що нам розповідають, яка проявляється за допомогою певних виразів. Використання цих виразів під час розмови показує зацікавленість та розуміння інформації, яку нам передає співрозмовник. Загалом айдзуті використовуються саме для вираження зацікавленості, а не погодження зі словами співрозмовника.

Серед таких мовних кліше можна виділити подібні приклади:

そうですか。 - «от як?»;

そうですね。 - «ну що ж / ось воно як»;

でしょうね。 - «це точно»;

本当ですか。(ほんとうですか) – «це справді так?»;

良かったですね。(よかったですね) – «це радіє»;

やっぱりですね。 - «дійсно».

Певні мовні кліше використовуються саме в ділових ситуаціях. Вони можуть проявлятися як в простих привітаннях, так і в цілих реченнях. До таких мовних кліше у діловому середовищі можна розглянути такі:

すみません、今お時間大丈夫ですか。(すみません、いまおじかんだいじょうぶですか) – Вибачте, чи зараз вдалий час? (використовується перед початком розмови з кимось, хто зайнятий);

～を見てもらっても良いですか。(～をみてもらってもいいですか) – Подивіться, будь ласка, на... (використовується, коли колегу запитують про думку або підтвердження того, що ви робите);

行って参ります。(いってまいります) – Я пішов. (ввічливий вираз, який

використовується, аби повідомити те, що ви виходите з офісу тощо);

お先に失礼します。(おさきにしつれいします) – Вибачте, що я уходжу раніше./ До зустрічі завтра. (використовується під час виходу з офісу; якщо розбирати дослівно, то виступає в якості вибачення за те, що ви залишаєте офіс раніше своїх колег).

Не можна не звернути увагу на таку особливість японської мовленнєвої культури, як дзьоге канкей (上下関係, じょうげかんけい), тобто відносини вищого та нищого рівнів японського суспільства.

В японському суспільстві існує міцна ієрархічна структура за віком і класом. За будь-яких обставин від людей очікують поваги своєю мовою та ставленням до людей старших чи вищих посад. Японці навчені поводитися так з дитинства, але поглиблене вивчення цієї ієрархічної структури починається, коли вони вступають до середньої школи. Ознайомлення з цією особливістю починається з відносин сенпайв (старші) та кохаїв (молодші).

У шкільні роки більшість студентів вступають до різних клубів, і в такому випадку проявляються відносини сенпай-кохай, які будуть дуже міцними і строгими, тобто кохай повинен підкорятися сенпаям і весь час ставитися до них з пошаною. З іншого боку, сенпай відіграє роль боса і показує ієрархію своєму кохаю.

Виростаючи в цьому ієрархічному середовищі, дзьоге канкей стає однією з основ японського суспільства та продовжує працювати навіть після того, як діти вступають до університету або починають працювати. Люди, які приєднуються до компанії раніше вважаються семпаями, а люди, які приєднуються пізніше - кохаями. Це відносини сенпай-кохай, які визначаються тривалістю стажу, навіть незалежно від віку.

На фундаментальному рівні це просто вираження переваги. Семпай є старшою, більш досвідченою людиною, ніж кохай, і тому заслуговує на більшу повагу та привілей, ніж кохай. Одночасно очікується, що семпай запропонує керівництво та допомогу кохаю. Це справедливо від шкільних років до трудового

життя і навіть пізніше.

Відносини семпай-кохай можуть також залежати від розміру та структури вашого компанії, але загалом семпай діє як неформальний менеджер. Семпай може допомогти кохаю з базовою підготовкою, запропонувати поради щодо спілкування з колегами та керівництвом або навіть відповідати за підтримку кохаїв у проектах. Кохай у свою чергу повинен визнати ці стосунки і, скоріше за все, якщо виникне потреба у пораді чи вирішенні якоїсь проблеми, то звертатиметься саме до семпая, а не до менеджера. Семпай отримують певну пошану та повагу від своїх кохаїв, тому що вони вважаються вищими за рангом у цьому маленькому офісному суспільстві, але також важливо пам'ятати, що зловживання в такому випадку не дозволені.

Вибір почесних чи простих форм також свідчить про визнання оратором членства *うち* (у групі) або *そと* (поза групою) адресата чи референта. Це почуття належності іноді має пріоритет над іншими факторами при визначенні вибору мовних форм, особливо на робочому місці. Наприклад, підлеглий буде звертатися до начальника без почесних звань (у багатьох випадках лише прізвище) під час спілкування з особою, яка не належить до однієї компанії. У цьому випадку доповідач навмисно уникає використання почесних знаків, що показує категоризацію оратора начальника як особи в групі, тоді як адресат - це особа поза групою. Прояв оратором цієї різниці між *うち* і *そと* вважається важливою ввічливою мовною поведінкою в цій ситуації. Звісно, один і той же доповідач буде користуватися відповідними почесними знаннями під час прямого спілкування з начальником.

Визнання оратором почуття свого місця по відношенню до суспільства пов'язане з особистим почуттям поведінки, і воно часто виявляється у взаємному використанні почестей між особами з різним статусом, віком чи силою у стосунках. Наприклад, клієнти можуть використовувати почесні слова під час спілкування з помічниками з продажу, навіть якщо вони набагато старші за цих помічників, хоча саме клієнт має владу у цих відносинах. У цьому випадку клієнти розглядають своє місце в суспільстві з точки зору їх соціального статусу, віку, ролі, статі тощо та

обирають почесні знаки як відповідні мовні форми відповідно до їх особистих якостей. Це використання почесних знаків свідчить про їхню поведінку. Таким чином, люди зображають себе як бажану людину в суспільстві, що досягається за допомогою обраних мовних форм. Той факт, що жінки вживають ввічливі форми мовлення частіше, ніж чоловіки, також можна пояснити проявом їхньої поведінки.

Дослідники представляють приклад використання ввічливих форм мовлення на високому рівні жінками на вищих посадах у компаніях у Токіо. Вони показали, що ці жінки користуються почесними вищого рівня, ніж офісні дами, які займають нижчі посади. Таке використання почесностей вищого рівня жінками на вищих посадах суперечить основному прагматичному правилу ввічливості в японському суспільстві, оскільки саме особа на нижчій посаді зобов'язана використовувати почесності щодо особи на вищій посаді. Чому відбувається це протилежне явище? Використання офіційної мови тими жінками, які займають вищі посади, показує їхню поведінку на їхніх посадах та індексує їх ідентичність як добре вихованих осіб. Використання офіційної мови стає інструментом їхньої здійснення влади, і таким чином вони зберігають свої високі позиції в компанії.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Прийнято виділяти диференціальні ознаки, що характеризують значення форм ввічливого стилю мовлення - адресива та гоноративу: «вищий-рівний-нижчий» і «свій-чужий», які визначають ставлення мовця до співрозмовника або до особи, про яку йде мова. Величезне значення мають соціально-особистісні відносини, при цьому на оцінку особи як 内 («свого») або 外 («чужого») може впливати участь в розмові інших осіб.

Під 内 розуміється та група, що належить розповідачу. 外 означає групу, яка не належить до “внутрішнього кола” розповідача, що може бути сусідньою родиною, іншою фірмою або навіть особа іншої національності. Саме ці чинники є

критерієм існування ввічливої системи мовлення.

Згідно прикладів на матеріалі творів Ясунарі Кавабати «Стогін гори» та Нацуме Сосекі «Серце», що були проаналізовані, можна побачити, в яких ситуаціях використовуються ті чи інші форми ввічливості та яким чином змінюються слова при використанні у розмові з іншою особою.

Більшість прикладів були пов'язані з використання сонкейго та кенджьоуго. В основному, були показані ситуації розмови невістки («Стогін гори») та студенту («Сердце») з людьми, які їх оточують та яких вони вшановують. Про себе вони говорили у кенджьоуго, аби показати те, що вони нижчі за статусом та проявляють повагу до співрозмовника. Також потрібно звернути увагу на приклади з використання тейнейго, яких виявилось значно менше.

Згідно прикладів, можна зробити висновок про те, як саме проявляється використання ввічливого стилю японської мови на відношеннях між людьми, які також мають на собі вплив японської культури.

РОЗДІЛ 3. ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВИКОРИСТАННЯ КАТЕГОРІЙ ВВІЧЛИВОСТІ В ЯПОНСЬКІЙ МОВІ ЖІНКАМИ ТА ЧОЛОВІКА

3.1 Стилiстичні засоби реалізації категорії ввічливості японської мови в гендерному аспекті

У дослідженні форм ввічливості у попередніх розділах стало зрозуміло, що граматики сама по собі не може пояснити процес генерації почесних форм. Схоже, соціологічні фактори відіграють велику роль у виборі почесних форм. Більше того, самих граматичних знань недостатньо для належного функціонування в такому мовному середовищі. Потрібно знати, що таке соціопсихологічні фактори, щоб визначити вибір конкретних форм.

Для того, щоб чіткіше визначити використання форм ввічливості в японській мові, необхідно проаналізувати фактори, що визначають вибір певної форми. Під час бесіди мовець постійно приймає рішення про те, яку форму ввічливості використовувати на основі наявної інформації.

У японській розмові часто спостерігається, що якщо мовець використовує ввічливу форму, співрозмовник психологічно змушений використовувати ту саму форму, навіть якщо вони зазвичай роблять інакше. Уміння використовувати відповідну форму ввічливості природно виявляє виховання, освіту чи особистість оратора.

Як згадувалося раніше, оволодіння граматичним застосуванням форм ввічливості не гарантує їх належного використання. Потрібно знати та вміти обирати певну форму відповідно до обставин. Аналіз цього процесу-завдання не з легких, оскільки фактори багатовимірні і переплітаються. Іноді дуже тонкі або на перший погляд неважливі факти визначають вибір.

Перший фактор, який визначає використання тієї чи іншої форми ввічливості, зазвичай постає у віці та різниці у соціальному статусі. Проте також варто не забувати, що використання ввічливості також може проявлятися залежно від статі

мовця.

В Японії чоловіки та жінки розмовляють по різному. Це є дійсно так не тільки з точки зору вимови та вибору слів, але й у більш загальних ролях, які вони також беруть у розмовах. Хоча це не та гендерна різниця, яку можна легко визначити кількісно, принаймні не так легко, як підрахувати слова, сказані з різною частотою, це важлива частина змішаного статевого дискурсу, і вона, здається, зустрічається з дивною частотою у різних мовах.

3.2 Лінгвокультурологічні засоби реалізації категорії ввічливості в гендерному аспекті

В японській мові є різниця між промовою жіночою та чоловічою, яка досі поширена і в сучасній Японії, хоча вона стає все менш чіткою у ввічливій розмові. Жінки в сучасній Японії дійсно ввічливо розмовляють з чоловіками. І в японській мові є елементи, які роблять жіночу мову більш ввічливою і жіночною. Тим часом чоловіча мова звучить менш чемно і по-чоловічому. Мовна відмінність між статями підсилює японські суспільні норми, і це особливо стосується японських шлюбних відносин. Огляди сучасних тенденцій показують погіршення японських шлюбних відносин.

То ж, шановування вважається характерною рисою в японській жіночій мові, оскільки жінки, як правило, вживають почесні частіше, ніж чоловіки.

Причиною того, що жінки досягають більш високого рівня ввічливості порівняно з чоловіками, є те, що жінки вживають більш ввічливу мову, описуючи ту саму ситуацію. Жінки також схильні частіше використовувати спеціальні ввічливі префікси. (Martin & Samuel, 1975, с. 203)

Записи стародавньої мови в Японії доказують відмінності в соціальному статусі, але не в статі. Наприклад, у «Повісті про Гендзі» Мурасакі Сікібу є діалог між подружжям, де дружина лається на чоловіка. Через характер розмови дружина використовує грубішу мову, а чоловік - ввічливу. Більше того, у звичайному діалозі між іншою парою мова не має гендерних відмінностей. Таким чином, у всьому

«Повісті про Гендзі» існує чимало помітних відмінностей у соціальному статусі, але жодна з них не пов'язана з гендерною мовою. Лише в періоди Камакура та Муромачі гендерна мова стала актуалізацією в Японії.

Досить складно визначити, як насправді говорили люди середньовічних періодів Камакура та Муромачі, оскільки докази розмовної мови того часу - це письмові версії, які можуть бути не еквівалентними дійсному використанню мови. Однак письмові версії жіночої розмовної мови можуть принаймні дати нам підказки про те, як повинні були говорити жінки, особливо про те, як люди змінювали свою розмовну мову залежно від адресата. У різних літературних джерелах написано про жінок, які звертаються до чоловіків з почестями, тоді як чоловіки взагалі не користуються почестями. Таким чином, у середньовічний період стала очевидною гендерна диференціація у розмовній мові. На тлі розрізнення гендерних мов, жіноча мова почала значно формалізуватися зі створенням «мови придворних жінок» - 女房言葉 (にょうぼうことば).

З 17 по 18 століття конфуціанські ідеології чоловічого панування над жінками проникли у вищі класи, оскільки китайська класика стала основним центром вивчення самураїв. Чоловіче панування над жінками вказувало, серед іншого, на мовне панування з точки зору більш жорстких правил жіночої мови. Як і в періоди Камакура та Муромачі, неможливо точно розшифрувати, як говорили жінки в період Едо, але знову ж таки, деякі висновки можна зробити з письмових текстів розмовної мови. Тим не менш, важко узагальнити жіночу мову того часу, оскільки жінки різних соціальних класів у різних ситуаціях мали дуже різні стилі мовлення. Іншими словами, фактичне використання жіночої мови «нескінченно залежить від таких факторів, як суспільний клас або професія співрозмовника, з ким вона розмовляє, та мета розмови.

Хоча можна сказати, що «мова придворних жінок» 女房言葉 (にょうぼうことば) відкрила двері для жінок, щоб мати власну навіть «таємну» мову, і що дискурси та дисциплінарні книги періоду Едо створили фокус на жіночому мовленні, саме жіноча мова була інституціоналізована в період Мейдзі, що становить основу

ідеологічної жіночої мови сьогодні. Відновлення Мейдзі змінило всю суспільну систему. Освітня система та ідеї прав людини приплили із Заходу і були оприлюднені такими інтелектуалами, як Фукудзава Юкічі. Він розкритикував жінконенависницьку поведінку, заявивши, що «чоловіки - люди, а жінки - теж люди». Під час процесу модернізації країни після майже трьохсот років усамітнення уряд Мейдзі зосередився на «націоналізації», яка, по суті, була повністю розмежована за статтю, оскільки жінки та чоловіки «були сконструйовані у дві категорії громадян». Цей процес націоналізації був ще більше посилений побудовою 標準語.

(ひょうじゅんご) "стандартної японської мови" (国語 "японська національна мова"), яка вважалася необхідною для уніфікації мови та письма, щоб Японія могла краще імпортувати та поширювати західні знання. Хоча стандартна мова була створена для створення єдності в нації, вона була концептуалізована як "чоловіча національна мова". Чоловіки представляли робітників і солдатів, а жінки - ув'язнені своїми ролями матерів і дружин. Таким чином, японська мова також розділилася на чоловічу та жіночу.

Сьогодні використання «японської жіночої мови» означає образ міської, витонченої, освіченої та непрацюючої жінки. З точки зору ідеології мови, японська мова жінок пов'язується з образом освіченої жінки середнього класу, і її носієм зазвичай є ідеальна жінка. Ця мовна ідеологія є культурним конструктом «як жінки повинні говорити», а не «як жінки насправді говорять».

Однією з можливих причин різниці у мовленні, які важливо враховувати, є те, що хлопчиків і дівчаток виховують по-різному. Навіть у найбільш прогресивному суспільстві залишаються поширеними стереотипи про те, як чоловіки і жінки повинні поводитися, що їм повинно подобатися і що їм прийнятно робити зі своїм життям. Іншими словами, до дітей по-різному ставляться залежно від того, з якими статевими органами вони народжені. Наприклад, дошкільні вчителі в Японії заохочують хоробрість у хлопчиків та миротворчість у дівчаток, дозволяючи хлопчикам битися, але змушуючи дівчат втручатися. (Smith, 1992, с. 62)

Дослідження, проведене в Токіо, показало, що стать важливіша за вік чи освіту для визначення ввічливості мови. Дослідники кажуть, що стать людини є найважливішим соціальним чинником у визначенні почесного вживання». Як висловились Бурдельський та Міцухасі (2010), "Як і у багатьох інших мовах, японська чоловіча мова є умовно грубою, напористою та прямою, тоді як жіноча - умовно ввічливою, емоційною та непрямую". У дослідженнях з початку 1970-х років, проведених в Оказакі, навіть "є докази, що «жіноча мова більш чемна, ніж чоловіча». Загальнонаціональне дослідження 1950-х років показало, що жінки частіше використовували почесні у всіх контекстах, але чоловіки використовували ширший діапазон почесностей і виявляли більше усвідомлення особистості та соціального становища слухача. Дослідження, проведене в Саппоро в 1978 році, показало, що жінки, люди похилого віку та люди з Канто використовували найширший діапазон почесностей, "жінки використовували найбільш принизливі форми", а чоловіки враховували лише ієрархію при використанні почесностей. Стверджують також, що "здається, що жінки є єдиними користувачами почесної вербальної морфології, коли видають директиви з позиції авторитету", засновані на перегляді двох навчальних програм по телебаченню, однієї з яких ведуть і, ймовірно, спрямовані на чоловіків, а іншої жінками та для жінок. До 1983 року було помічено, що використання почесних значень у сільській місцевості зменшувалося через поломку довоєнної системи ранжування домогосподарств, але це особливо стосувалося молодих чоловіків. Крім того, жінки «використовують більш ввічливі предикативи, ніж чоловіки, в одностатевих, неформальних розмовах». Крім того, хоча ці дослідження сьогодні можуть здатися застарілими, все ще існує багато матеріалів, які вчать жінок говорити ввічливіше, що включає інструкції щодо використання почесних знаків.

Предметом розгляду прикладів використання жіночого та чоловічого ввічливого стилю мовлення буде використано мангу під назвою "Повість про блискучого Гендзі" (яп. 花とみるらむ～恋虜源氏物語～).

Як і в іншій літературі, в манзі, тобто японських коміксах зображуються події як вигадані, так і з життя. Читачам надана повна свобода інтерпретації, і не останню

роль в цьому процесі відіграють такі речі, як розбивка сторінки на секції, розмір і форма «міхура» для прямої мови, характер опису персонажів.

В усіх коміксах не обов'язково присутній текст, але найчастіше наявна пряма мова, що передається за допомогою «словесного міхура», який, як правило, зображується у вигляді хмарки, що виходить із уст, або, в разі зображення думок, з голови персонажа. Тому, читаючи мангу чи інші комікси, ми спостерігаємо за тим, про що та як розмовляють персонажі, якою мовою. Звісно, в японських коміксах, на відміну від інших зарубіжних коміксів, наявні різноманітні стилі мовлення, одним з яких є саме ввічливий стиль мовлення 敬語 /кейго/, що являє собою однією з особливостей японської мови.

「嫌だわ はしたない

あのようにお若い方に対して・・・」

Переклад: “Огидний, вульгарний, дарма, що такий молодий...”

У цьому реченні, хоч і наявна образа, використана поважна форма до людини вищого статусу. До прикметника, за правилами ввічливого стилю мовлення, приєднаний префікс お-, а задля висловлювання про особу, про яку йшла мова, використано іменник 方, замість 人, що також позначає особу.

「本日は東宮の朱雀さまも騎射をなさいますし

ご正室の弘徽殿の女御さまと

ともに参られたのでしょう」

Переклад: “І сьогодні принц Сузаку тренується стрілянині з лука на сидлі

Хоч сьогодні ми мали ще відвідати імператрицю Кокіден.”

До імператриці та до принца приєднується іменний суфікс -さま, що означає максимальну повагу до особи, якій приставлений цей суфікс. Використане дієслово なさいます, що є ввічливою формою від слова します (“робити”).

До назви кімнати приєднаний ввічливий префікс ご-. Також використано

дієслово з ввічливої форми кенджьюго у пасивному стані. Слово 参ります походить від слів 行きます/来ます.

「何をおっしゃる・・・!!」

Переклад: “Що ви таке кажете...?!”

Дієслово おっしゃいます використане по відношенню до вищої за статусом особи (у випадку з цієї манги, до принца), що означає 言います (“говорити”).

「このような所で寝ていたら
お風邪を召してしまいますよ?」

Переклад: “Чи не захворієте ви, якщо будете спати в такому місці?”

Перед іменником 風邪 стоїть ввічливий префікс お-. 召す виконує роль слова ひく. Отже, виходить, що 「お風邪を召す」 означає 「風邪をひく」, перекладом якого є “захворіти”, “підхватити простуду”.

「こっそりお部屋からお菓子持ってきててね」

Переклад: “Я потайки взяла з собою солодощі зі своєї кімнати...”

До слід 部屋 та 菓子 приєднали префікс お-. До того ж, речення було зверненням до принца.

「お寂しいことをおっしゃるのですね・・・」

Переклад: “Ви кажете такі сумні речі...”

Знову йде звернення до принца. Прикметник 寂しい стоїть з префіксом お-, словом 言います (“говорити”) виступає ввічливе похідне від нього слово おっしゃいます.

「花と見るらむ—

花のように見えるそのお方は

光源氏さまと申しました」

Переклад: “Наче квітка —

Той, хто схожий на квітку

Звали його блискучим паном Гендзі”

В цьому реченні мовець розповідає про те, як його називали в минулому, використовуючи дієслово 申します, що походить від слова 言います (“говорити”).

Про себе він висловився так, як до нього зверталися, тобто він ніби переказує ті слова, що про нього говорили. Як до людини вищого статусу, до Гендзі зверталися в сонкейго — замість іменника 人 використано його ввічливий замінник 方 та до ім'я приставлений суфіксом -さま, що показує повагу до нього, як до вищої особи. Уривок можна навіть перекласти як “Я — той, кого називали блискучим Гендзі, що схожий на квітку”.

「千年と語り継がれた

このお方の真のお心は

私だけが知っているのです」

Переклад: “Тисячу років передавався цей переказ

Але те, що в серці цієї особи, знаю тільки я.”

Знову мовець розповідає про самого себе, ніби про іншу людину. Замість іменника 人 використано 方 з ввічливим префіксом お-, що також наявник з іменником 心 (“серце”, “душа”).

「私が教えてさしあげましょう！」

Переклад: “Я тебе навчу!”

Слова цієї особи направлені того, хто вище неї за статусом, тому в реченні використане дієслово さしあげます, що є похідним від あげます (“давати”).

「光さまは父帝の手により

皇族の位を奪われておりました」

Переклад: “Я, пан Хікару, під владою свого батька-імператора був позбавлений положення члена імператорської родини.”

Знову уривок, в якому Гендзі розповідає про себе. Ім'я його супроводжується ввічливим суфіксом -さま. Розповідаючи про себе, мовець використав дієслово おります, простою формою якого є дієслово います (“бути”).

「すみません

どこかでお会いしましたっけ?」

Переклад: “Прошу вибачення,
Ми вже десь бачились?”

Особа зверталася до принца, проявляючи свою повагу, тому використане дієслово あいます змінене за допомогою формули для зміни дієслів у ввічливому стилі кендзьоуго - お/ご V(ます-форма)します.

「ねえ

少しお話しませんか?」

Переклад: “Давай трішки побалакаємо?”

Дієслово 話す вжито за допомогою тієї ж самої конструкції, що й дієслово з минулого уривка.

「お断りします」

Переклад: “Я відмовляюся.”

Дієслово 断ります змінене за допомогою минулої конструкції.

「あの桜の枝を取ってこれたら

お相手してさしあげます」

Переклад: “Якщо зламаєш мені ту гілку сакури,

Будеш моїм співрозмовником”

Іменник 相手 використано як дієслово, змінене за формулою для дієслів кенджьоуго. Також особа висловила свій намір за допомогою дієслова あげます (“давати”), що змінилося на さしあげます.

「恥の多い息子で

申し訳ありません」

Переклад: “Пробач мене за те, що я такий ганебний син.”

申し訳ありません є похідним від слова すみません, що означає прохання про прощення.

「気分が優れぬので

失礼します」

Переклад: “Я погано себе почуваю, тому прошу вибачення.”

失礼します виступає як ввічливе вибачення за те, що особа збирається зробити. Загалом, воно використовується у ситуаціях, коли людина збирається уходити, тому цей вираз також можна перекласти як “Пробачте, але мені треба йти”, “Я пішов” тощо.

Більшість прикладів були пов'язані з використання сонкейго та кенджьоуго. В основному, в коміксі були показані ситуації розмови принца з людьми, що його оточують. Можна побачити, що, по відношенню до принца, інші розмовлять з використанням сонкейго, адже за статусом він вище, ніж вони. Про себе вони вже говорять у кенджьоуго, аби показати те, що вони нижчі за статусом та проявляють повагу до співрозмовника. Також потрібно звернути увагу на приклади з використанням тейнейго, яких виявилось значно менше. Ці приклади були наявні лише у розмові принца з його батьком. Помітне використання часток わ та ね в кінці речення, які зазвичай використовуються жінками, аби зробити речення більш жіночним.

Історія японської жіночої показує, як розвиток окремої жіночої мови розвивався протягом століть. Однак він також підкреслює, що його розвиток був створений переважно за допомогою дискурсних та дисциплінарних книг і, таким чином, є ідеологією японської жіночої мови.

Цікавим моментом у дослідженнях щодо чоловічої та жіночої мови є те, що рівень ввічливості вважається загалом вищим саме для жінок. Незважаючи на те, що жінки, які розмовляють, вважають, що вони говорять більш формально, ніж чоловіки, є також дослідження, які стверджують, що вживання почесних префіксів お～ та ご～ може також частіше використовуватися жінками. Наприклад, чоловік може сказати tomodachi (友達) «друг», а жінка могла б додати почесну приставку お～, щоб зробити її мову більш офіційною, остаточно змінивши її на お友達 (おともだち).

Існують також деякі вигуки, які також використовуються в залежності від статі. Найвідомішими з них були б жіночі вигуки あら та まあ, проте є й інші, більш-менш гендерно-специфічні. Наприклад, вигук おう називають чоловічим елементом.

Досліджено різні аспекти статевої відмінностей японської мови. Цікаво, що результати соціолінгвістичних досліджень жіночої японською мови були в значній мірі подібними до результатів англійської. Жінки, як правило, на одному рівні більш ввічливі, ніж чоловіки. Більш того, кажуть, що певні частинки заключного речення пов'язані зі статтю оратора. Семантична функція частинок речень, пов'язаних з жінками, таких як わ, の та かしら, робить висловлювання м'яким і ввічливим, тоді як чоловічі, такі як そ, ぜ, さ та な – позначають впевненість, напористість і підтвердження. Жінки вживають кінцеву частину речення わ з наростаючою інтонацією, яка є засобом надання адресату варіантів, як-от запитання з англійських тегів. Кажуть, що цей пристрій є спробою оратора зменшити сильне почуття наполегливості, оскільки жінки не повинні говорити вкрай напористо. Що стосується лексичного рівня, то вживання деяких займенників від першої особи, таких як わたし, わたくし, あたし, あたくし зарезервовано для жінок, тоді як ぼ

く, じぶん, わし використовують тільки чоловіки. Крім того, вживання окремих займенників другої особи, таких як おまえ, てめえ та きさま, обмежується лише чоловіками, тоді як жінкам заборонено їх використовувати.

У більшості мов займенники та терміни звертання мають значне значення у розмові. Багато європейських мов розрізняють офіційні та неофіційні, або ввічливі та знайомі займенники: наприклад, різниця між tu та Vous. Вони є ключовими при спілкуванні з іншою людиною, а отже, і для будь-якого аналізу ввічливості. Деякі дослідники зацікавилися цими займенниками, їх появою та зміною з плином часу. Якщо ці займенники настільки важливі для прояву ввічливості, можна було б очікувати, що вони будуть досить міцними в нібито «ввічливій» японській мові. У порівнянні з європейськими мовами, японські займенники та терміни звертання більші за кількістю і мають тенденцію змінюватися швидше. Хоча європейські мови мали два відносно стабільних терміна, японська ніколи не мала менше п'яти, а в період Едо містило більше тридцяти. За роки між періодом Едо і сьогодні ця цифра скоротилася до п'яти-шести термінів (залежно від того, чи враховується тема), а це означає, що терміни зникли швидкими темпами. Менш ніж за 200 років у цьому відношенні в японській мові відбулося більше змін, ніж у європейських за більш ніж 500 років.

Ключовий аспект японських займенників звертання - це різний рівень ввічливості, який вони можуть виражати. Існує кілька градацій знайомства або поваги, які можна адаптувати до будь-якої ситуації. Тим не менш, конкретні вживані займенники часто мають відносно короткий термін життя, перш ніж вийти з ужитку або змінити свої наслідки. Дійсно, таке слово, як きさま (що приблизно перекладається як почесна особа), вважалося у верхніх рівнях ввічливого звернення в період Едо, але сьогодні це один з найгрубіших способів звернутися до когось. Дослідники відзначають, що терміни з роками лише знижуються у ввічливості, ніколи не зростають, а потім зникають. Вони пояснюють це явище наявністю табу в японській мові за адресою імен. Це табу - звертатися безпосередньо до когось, і "коли евфемістичні вирази стають все більш широко використовуваними та тісніше

асоціюються з табуйованими референтами, цінність їхньої ввічливості падає, що, у свою чергу, призводить до необхідності нових ввічливих/непрямих виразів".

Приклади використання різних варіантів займенників «я» чоловіками:

僕 (ぼく) – загальне чоловіче «я»;

俺 (おれ) – неформальна форма чоловічого «я», яка є більш грубою, вульгарною;

儂 (わし) – «я», яке зазвичай використовується старими чоловіками;

吾輩 (わがはい) – хвалькувате чоловіче «я»;

我/吾 (われ) – старомодне чоловіче «я».

Приклади використання різних варіантів займенників «я» жінками:

あたし – використовується молодими жінками, виражаючи ніжність, жіночність;

あたくし – більш формальна форма займенника あたし, яка зазвичай використовується в офіційних ситуаціях;

あたい – жіночий займенник «я», який відноситься до токійського діалекту.

Приклади використання кінцевих частинок речень:

わ - граматична частинка, що використовується жінками. Ставиться в кінці речення та не має якогось особливого значення, робить речення більш жіночним. У сучасній японській мові використовується доволі рідко через старомодність. Ця частинка також може поєднуватися з закінченнями よ та ね. わよ використовується при передачі якоїсь нової інформації, або ж в якості вигуку. わね – частка ね, яка додається до わ, пом'якшує речення, а також може використовуватися в якості запитання «чи не так?»;

の - граматична частка, яка виконує ті ж самі функції, що і питальна частка か, та надає реченню більш м'який ефект. Ставиться в кінці речення та використовується як чоловіками, так і жінками. Однак, зазвичай, речення, які закінчуються на の, використовуються жінками, доволі рідко чоловіками. Носій японської мови, прочитавши речення з використанням частки の в кінці, зробить

висновок, що ці слова належать дівчині або жінці. Часто частка の записується після закінчень стверджувального речення ～ます та です, що робить речення більш елегантним та жіночим. のよ використовується, аби передати інформативність речення. А то のね більш пояснювальний ефект;

ね – частка, яка частіше використовується жінками, іноді чоловіками. Особливо часто жінка використовують цю частку з подовженням (ねええ);

かしら – використовується жінками в кінці речення, аби показати, що людина про щось думає;

かい – чоловіча частка, яка виконує ті ж самі функції, що і питальна частка か;

ぞ(або також ぜ) - Частка в кінці речення, яка традиційно використовується чоловіками для підкреслення рівного статусу, волі та думки мовця, а також робить речення більш інтенсивним. Використання цієї частки показує, що люди перебувають у неформальних стосунках. Також можна використовувати як частку запрошення до певних дій, однак у більш наказовому сенсі, аніж граматика ～ましょう;

よ – частка, яка показує інформативність або рішучість. Зазвичай використовується чоловіка. Жінки використовують цю частку у зв'язці з кінцевою часткою わ.

かなあ - оскільки чоловіки не вживають кінцевої частки речення かしら, вони замість цього використовують гендерно-нейтральну частинку запитання かなあ, яка має те саме значення. Хоча частинка かしら у жіночому питанні має сильний тон невизначеності, かしら проте вважається менш нав'язливою у порівнянні з часткою かなあ.

Коли мова йде про кінцеві частинки речення, дослідники зазначають, що часте використання частинок чоловіками і жінками - це те, що робить частинки асоційованими з чоловічою та жіночою промовою, а не самі частки жіночого чи чоловічого характеру. Дослідники також вказують на те, що японські чоловіки

іноді також використовують форми, які асоціюються з жіночим мовленням у ситуаціях, коли вони хочуть проявити співпереживання та ніжність.

Порівнюючи японську мову з англійською, здається, що в японській мові є набагато більше виразів, обмежених або однією, або іншою статтю. Більше того, концепція того, що жінки повинні користуватися жіночою мовою, сприймається як більш зрозуміла в японському суспільстві, ніж в англійських громадах. Уникнення будь-яких чітких висловлювань є характеристикою жіночої мови як в японській, так і в англійській мовах, але японська жіноча мова не має асертивних і імперативних форм. Це показує, що мова японських жінок відображає суспільні очікування жінок і сильніше обмежує жінок. Коли жінка не поводить себе *女らしく*, "як цього очікують жінки", її критикують за те, що вона говорить *女のくせに*, "незважаючи на те, що вона жінка". Однак між двома мовами спостерігаються два подібних аспекти. Жіноча мова є більш чемною або більш співпрацюючою, ніж чоловіча, і терміни, що використовуються для розмов про жінок, вказують на нижчий статус жінок як в японській, так і в англійській мовах.

Поглянувши на використання частинок, почесне та ввічливе мовлення та словникові відмінності між чоловіками та жінками, тепер ми можемо сказати, що використання гендерної мови в японській мові, безперечно, існує, але це, здається, було б набагато більш тонким і виглядало набагато рідше, ніж прийнято вважати. Ситуація в англійській мові схожа в принципі, але точно не в специфіці.

Дослідження про різні стилі розмови, прийняті чоловіками та жінками, схоже, припускають, що так само, як і у випадках граматичних та лексичних відмінностей як в японській, так і в англійській мовах, дійсно існують відмінності в тому, як дві статі спілкуються між собою, але є й подібності, які часто недооцінюються. (Abe, 1995, с. 634)

Хоча багато людей стверджували, що японська мова за своєю суттю є «ввічливою» мовою, при більш детальному розгляді стає зрозуміло, що таке загальне твердження розуміє її універсальність та складність. Дійсно, для того, щоб використовувати мову з найбільшим потенціалом, слід усвідомлювати тонкі

відмінності у статусі, тобто також мати якісь уявлення про культуру країни, оскільки в мові є рівень поваги та соціальної дистанції. Це не просто питання ввічливості, а скоріше змінних, які не мають нічого спільного із суто «ввічливим». Різні форми дієслова та терміни звернення можуть виявляти повагу, доброзичливість, рівень комфорту і навіть окремі сторони особистості людини. Навіть поширені твердження про стать та ввічливість можуть здаватися сумнівними.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Крім високорозвиненої системи ввічливості ще однією з характеристик японської мови є поділ розмовної мови на чоловічу і жіночу. У сучасній японській мові, включаючи діалекти, автори мови, в залежності від своєї статі, використовують особливу лексику, граматичні форми, інтонацію, вирази, надаючи своїм висловом особливого відтінку. І ввічливі форми, які вони вживають у своїй промові, набувають особливого характеру.

В середні віки в японському придворному середовищі існувала «чоловіча» і «жіноча» література, заснована на різних системах письма і багато в чому на різних мовах. Чоловіки писали наукові та релігійні трактати і ділові папери, вживали канджі, які прийшли з Китаю, мова їх творів була сповнена запозичень з китайської мови. Придворні дами складали «жіночі» романи і есе, писали на чисто японській мові без оглядки на високий китайський стиль, використовували японську абетку хірагану, тому що знання жінками ієрогліфів вважалося непристойним. Саме жінки склали тоді великі твори японської літератури «Повість про Гендзі» і «Записки коло подушки».

Жіноче мовлення в японській мові має назву 女性語 joseigo (яп. жіноче мовлення), чоловіче мовлення ж має назву 男性語 danseigo (яп. чоловіче мовлення). Обумовлені гендерні відмінності японського мовлення не є граматичною категорією, а саме гендерними ролями в суспільстві, отже, відмінності помітні переважно в лексичному шарі мовлення.

Протягом періоду Мейдзі жінки виховувалися “гарними жінками та мудрими матерями” згідно з ідеологією конфуціанства. Саме тому на державному рівні жінки заохочувалися до використання жіночнішого мовлення та поведінки з метою модернізації Японії. Головна мета – укріплення концепту “чоловічого правління” та “жіночого підкорення” – втілювалася в докорінні зміни та кардинальну різницю в гендерних аспектах японського мовлення.

Відмінності спостерігаються у рівні ввічливості мовних форм та у відносно частому використанні жінками прикраси та надкоректованих почестей. Оскільки жінки частіше беруть участь у взаємодіях, які вимагають вищих мовних форм, вони частіше використовують вищі мовні форми. Загальна тенденція полягає в тому, що часте використання конкретних мовних форм поступово вичерпує їх цінність. Більше того, часте використання прикрас та гіперкоригованих почестей можна простежити до вичерпання цінності ввічливості мовних форм. Оскільки жінки не визнають високого рівня ввічливості деяких мовних форм, вони, отже, прагнуть до мовних форм ще більш високого рівня, і це може пояснити їхнє часте використання почесних прикрас та невибіркоче використання почесних знаків, тобто гіперкоригованих почестей.

Чоловіки у виборі рівня ввічливості більшого значення надають вікові співрозмовника, в той час як жінки в більшій мірі орієнтуються на ступінь споріднення. За результатами досліджень в розмові з підлеглими респонденти частіше використовували адресивні і рідше нейтральні форми, якщо співрозмовником була жінка. Ця тенденція відзначалася на всіх рівнях ієрархії: начальник (зазвичай чоловік зрілого віку) більш ввічливо розмовляв з підлеглою-жінкою, ніж з підлеглим-чоловіком. Можна припустити, що психологічна мотивація такої поведінки в тому, що нечемні форми в промові, зверненій до підлеглої-жінки, ймовірно, можуть створити видимість близьких відносин між співрозмовниками і, крім того, жінки, тим більше в офіційній обстановці, звичайно говорять ввічливіше чоловіків, тим самим, викликаючи відповідь в більш ввічливій формі.

Для жінок, будучи позитивно ввічливими, означає бути дружніми, кооперативними та підтримуючими, узгоджувати та заохочувати інших. Крім того,

якщо жінки не погоджуються, вони, як правило, пом'якшують свої незгодні висловлювання та змінюють їх частіше, ніж чоловіки.

Можна сказати, що сьогодні і чоловіки, і жінки поведуться однаково в однакових зразках спілкування. Підвищену ввічливість жіночого мовлення і менш підвищену ввічливість чоловічої мовлення можна розглядати як феномен, характерний не тільки для японської мови, а й для більшості мов світу. Можна припустити, що така мова є також результатом системи освіти в Японії, яка зберігає риси традиційності, а також деякою нерівноправністю соціального статусу жінок в японському суспільстві в порівнянні з чоловіками. Тим не менш, вплив, який чинять європейська і американська моделі суспільної поведінки на традиційні зразки поведінки в японському суспільстві, позначилися і на змінах в мові.

І чоловічі, й жіночі висловлювання також виконують різні функції залежно від статі учасників розмови. Наприклад, висловлювання жінок, як правило, мають комунікативні функції показувати реакції та пропонувати новий напрямок розмови у змішаних групах, висловлювання, швидше за все, мають функції продовжувати розмову і переривати розмову в групах однієї статі. Ця закономірність протилежна функціям чоловічих висловлювань. Дослідники дійшли висновку, що у змішаних групових розмовах чоловіки відіграють важливу роль у просуванні поточної теми або її повторенні, тоді як роль жінок - це насамперед підтримувати роль чоловіків, реагуючи на їхні висловлювання або пропонуючи інші теми. Ця різниця в ролях чоловіків і жінок у розмовах можна вважати відображенням їх рольових відмінностей у суспільстві. Лідерство чоловіків у просуванні або повторенні розмови, ймовірно, покаже, що вони мають силу у суспільних стосунках з жінками, тоді як підтримуюча роль жінок у розмовах, як правило, є проявом їхньої додаткової ролі у суспільних стосунках з чоловіками.

ВИСНОВКИ

У нашій роботі ми дослідили особливості засобів реалізації ввічливого стилю мовлення японської мови в художніх текстах японською мовою Ясунарі Кавабати «Стогін гори» та Нацуме Сосекі «Серце».

Наша робота визначила вирішення таких завдань:

- 1) Ми визначили теоретичні засади дослідження ввічливого стилю мовлення в японській мові;
- 2) Проаналізували особливості вживання та розвитку ввічливого стилю мовлення в японській мові;
- 3) Систематизували та класифікували стилі ввічливого мовлення в японській мові. Розглянувши ці категорії, можна зробити висновок, що ввічливий мова багатостороння і дещо складна;
- 4) Визначили особливості вживання ввічливого стилю мовлення в японській мові за допомогою прикладів з художніх текстів японською мовою Ясунарі Кавабати «Стогін гори» та Нацуме Сосекі «Серце»;
- 5) Виявили лінгвокультурологічні особливості ввічливого стилю мовлення в японській мові на основі прикладів з художній текстів японською мовою;
- 6) Виявили характеристики засобів реалізації категорії ввічливості японської мови в гендерному аспекті, оскільки мовна відмінність між статями підсилює японські суспільні норми.

敬語 /кейго/ — ввічливий стиль мовлення японської мови.

Як вже давно відомо кейго поділяється на три види, кожен з яких має свої особливості:

- 尊敬語 /сонкейго/;
- 謙讓語 /кенджьюго/;
- 丁寧語 /тейнейго/.

尊敬語 — це форма ввічливого стилю мовлення японської мови, що

характеризується вираження поваги до вищої за рангом особи. Вона використовується тоді, коли ми кажемо про особу, що по статусу вища за нас, або коли описуємо дії цієї особи.

Однією з особливостей цієї форми є те, що дієслова, які використовуються, не тільки змінюються способом підстановки під певну формулу, а й замінюються взагалі. Так, наприклад, слово 見ます, що означає “дивитися” змінюється на ご覧になります (ごらんになります). Так само, слово 行く змінюється на いらっしやいます і т.д. Щодо інших дієслів, вони перебудовуються за допомогою конструкції お V(ます-форма)になります. Також в сонкейго слова можна використовувати в пасивному стані, аби узгодити рівень шанобливості слів в усьому реченні.

Перша конструкція сонкейго використовується більше з клієнтами, а друга - в офісі. Конструкція お V になります є трохи більш формальною, ніж V られます, і тому буде використовуватися в ситуаціях, коли ви говорите про того, хто є найвищим із високих клієнтів та про вашого начальника. V られます буде використовуватися по відношенню до людей, які вище, ніж ви, як співробітники.

謙讓語 — форма, що характеризується вираженням поваги до інших шляхом приниження себе та своїх дій. Ця конструкція не використовується задля того, аби говорити про інших. Вона існує для використання по відношенню до себе та своїх оточуючих, свого “внутрішнього кола”.

В кендзьоуго, на відміну від сонкейго, є лише одна конструкція - お/ご V(ます-форма)します. Але в цій формі ввічливого мовлення також є дієслова, що змінюються. Те ж дієслово 見ます в кендзьоуго буде замінено на はいけんします. Зовсім відрізняється від того дієслова, що утворилося в сонкейго. 思います зміниться на ぞんじです, 食べます на いただきます тощо.

丁寧語 — це ввічлива форма, що являє собою спеціальні шанобливі вирази, за допомогою яких особа висловлює свою повагу до співрозмовника.

Тейнейго поділяється на ввічливі (ます/です) та неввічливі форми. Ввічлива форма використовується у формальних випадках та вказує на відстань відносин, а

також статус або вікові відмінності. Неввічлива форма використовується у випадкових випадках і використовується ораторами.

Через те, что тейнейго не потребує ніяких конструкцій та змін, її можна назвати найлегшою серед засвідчених вже ввічливих форм.

Для того, аби краще розуміти ввічливі форми мовлення в японській мові, слід переглянути інформацію щодо ознак 内(uchi) та 外(soto) в японській культурі. 内 є тим оточенням, що являє собою сім'ю, друзів. 外 ж, навпаки, тих, хто не входить в коло спілкування.

Говорити ввічливо про третю особу нерідко означає прояв деякої неуваги до співрозмовника. Наприклад, службовець навіть про свого начальника не може говорити занадто шанобливо в бесіді з клієнтом. Це було б неввічливо по відношенню до останнього, так як в даному випадку начальник розглядається як "свій", а клієнт як "чужий".

Коли ви спілкуєтеся з кимось із групи поза межами своєї групи, важливо, щоб зовнішня група була вшанована. Це робиться за допомогою японської ввічливої мови ("кейго"). Незважаючи на те, що багато молодих людей не сприймають цю традицію так само, як старші покоління, 内 та 外 все ще залишаються основною частиною фундаменту японської ділової культури.

Японці завжди залишаються ввічливими, навіть коли вони зовсім не намагаються цього робити. Японська культура вважається невербальною і багато речей просто не вимовляються вголос. Однак коли справа стосується автоматичної ввічливості, потрібно багато озвучити, перш ніж приступити до дії. Наприклад, жоден японець не їстиме, не сказавши перед цим *いただきます*, що означає, що японець має намір скористатися даною йому гостинністю. Цей "ритуал" проводиться і вдома, і в гостях, і в ресторані тощо.

Звісно, кейго дуже важлива форма у спілкуванні. На матеріалах творів з використанням ввічливого стилю мовлення, що аналізувалися, можна виокремити особливості вживання цього стилю мовлення.

На основі зібраних даних, можна виокремити певні "правила", коли слід

використовувати ввічливу мову. Серед них:

1. При віковій різниці навіть у сім'ї.
2. При зверненні до вчителя, адже він є дуже шанованою особою.
3. Соціально жінка в сім'ї стоїть нижче свого чоловіка, тому повинна проявляти повагу до нього.
4. Люди, що працюють у службі обслуговування мають проявляти повагу до тих, на кого вони працюють.
5. Для господарів гість завжди сприймається як поважна особа.
6. У школах, клубах та фірмах є ті, хто нижчі за посадою (кохаї) та ті, хто вище (семпаї). Тому кохаї повинні шанобливо ставитися до своїх семпаїв.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Сverdlova T. G. (2015). Перспективи збереження і розвитку традиційних лексико-граматичних форм ввічливості в сучасній японській мові / Т. Г. Сverdlova, О. В. Колесникова // Наукові записки Національного університету "Острозька академія" (Вип. 52, с. 235-239). Серія : Філологічна.
2. Свирина Н. М. (2008). Деловой стиль японского языка в устной форме: диссертация кандидата филологических наук / Свирина Н. М. Место защиты: Моск. гос. ун-т им. М.В. Ломоносова. Ин-т стран Азии и Африки. - Москва.
3. Захарьянц Я.А. (2009). Аспект вежливости в японской культуре / Теория языка и межкультурная коммуникация. № 5.
4. Звягин Ф. Е. (1998) АНАЛИЗ АКТУАЛЬНОГО УПОТРЕБЛЕНИЯ КАТЕГОРИЙ ВЕЖЛИВОСТИ ЯПОНСКОГО ЯЗЫКА. Вестник Омского университета. (Вып. 3, с. 30-34).
5. Кім Ю. (2012) Особливості вживання міжособистісних висловлювань в сучасній японській мові / Мовні і концептуальні картини світу. (Вип. 40, с. 49-53).
6. Колодько Т. М. (2011) Вісник Львівського університету. Серія філологічна. (Вип. 54, с. 310-320)
7. Рыспекова Н.С. (2009) . Мужская и женская вежливая речь в японском языке.
8. Фролова О. П. (1997). ЯПОНСКИЙ РЕЧЕВОЙ ЭТИКЕТ (лингвистический аспект). Новосибирск.
9. Шепельська І. Ю. (2016). Гендерні відмінності в офіційно-діловому мовленні японської мови. Східний світ. (№ 2-3).
10. Abe, H. N. (1995). From stereotype to context: The study of Japanese women's speech. *Feminist Studies*, 21(3), 630-666.
11. Akitaka Yamada, M.A. THE SYNTAX, SEMANTICS AND PRAGMATICS OF JAPANESE ADDRESSEE-HONORIFIC MARKERS. Washington, D.C., May 1, 2019.
12. Anja Vranic, Japanese Women's Language Identity, gender, and real language use

- in contrast to language ideology, EAL4090 Master's Thesis in East Asian Linguistics, Fall 2013 UNIVERSITY OF OSLO Department of Culture Studies and Oriental Languages.
13. Bachnik, J. M., & Quinn, C. J. (Eds.). (1994) *Situated meaning: Inside and outside in Japanese self, society, and language*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
 14. Brass, H. (2005). Japanese women's speech – Changing language, changing roles. *Journal of Undergraduate Research*, 1-20.
 15. Camilla Rif. *Japanese gender language: Perception of norm breaking speech styles*, Lund University, Centre for Languages and Literature, Spring 2018.
 16. Chelsea Horton. *JAPANESE AND THE EXPRESSION OF IDENTITY THROUGH LANGUAGE, POLITENESS, AND TACT*, Spring 2012, George Mason University, Fairfax, VA.
 17. Cook, H. M. (2011). Are honorifics polite? Uses of referent honorifics in a Japanese committee meeting. *Journal of Pragmatics*.
 18. Cook, H. M. (2006). Japanese politeness as an interactional achievement: Academic consultation sessions in Japanese universities. *Multilingua*, 169–180.
 19. Cook, H. M., & Shibamoto-smith, J. (2011). Negotiation linguistic politeness in Japanese interaction: A critical examination of honorifics. *Journal of Pragmatics*.
 20. Dunn, C. D. (2013). *Speaking Politely, Kindly, and Beautifully: Ideologies of Politeness in Japanese "Business Manners" Training*. *Multilingua*
 21. Ely Triasih Rahayu Japanese Literature Study Program, Faculty of Humanities Jenderal Soedirman University Purwokerto, Indonesia. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, volume 166
 22. Ely Triasih Rahayu Japanese Language Study Program Jenderal Soedirman University Jl. Dr. Soeparno Purwokerto-53125 Indonesia
 23. Emiko Tajikara Nelson (1987). *The expression of politeness in Japan : intercultural implications for Americans*, Portland State University.
 24. Endo, O. (ed.) (2001), *Onna to Kotoba: Nihongo wa kawattaka [Women and language: Has Japanese been changed?]*, Tokyo: Akashi shoten.
 25. Fukada, A., & Asato, N. (2004). *Universal politeness theory: application to the use*

- of Japanese honorifics.
26. Gendai Nihongo Kenkyukai (ed.) (1999), *Jyosei no Kotoba: shokuba hen* [Women's Language: at workplaces], Tokyo: Hitsuji shobou.
 27. Geyer, N. (2008). Interpersonal functions of style shift: The use of plain and masu forms in faculty meetings. *Style Shifting in Japanese*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
 28. Haugh, Michael (2005). The importance of 'place' in Japanese politeness: Implications for cross-cultural and intercultural analyses. *Intercultural Pragmatics* 2
 29. Hyun Ji Kim. March 2020. *Politeness and Multimodality in Korean and Japanese*. Department of East Asian Languages and Literatures
 30. Hiramoto, Mie. 2010. Utterance final position and projection of femininity in Japanese. In *Gender and Language*, 4(1), 90-100.
 31. Ide, S. (1982). Japanese sociolinguistics politeness and women's language. *Lingua*.
 32. Ivana, Adrian. Sakai, Hiromu. (2007). Honorification and Light Verbs in Japanese / *Journal of East Asian Linguistics* 16
 33. Iwao, S. (1993). *The Japanese woman: Traditional image & changing reality*. New York, NY: The Free Press.
 34. Jana Šoucová Department of the Languages and Cultures of the Countries of East Asia, Faculty of Arts, Comenius University, 818 01 Bratislava, Slovakia.
 35. Katsuki-Pestemer, Noriko. 2003. *Japanese postpositions: Theory and practice*. Muenchen: LINCOM publishers.
 36. Kellie Suttle, *Gender Differences in Spoken Japanese and English*. An Honors Thesis (HONR 499), Ball State University Muncie, Indiana May 2014.
 37. Kittredge, C. (1987). *Womansword: What Japanese words say about women*. New York, NY: Kodansha International.
 38. Ludvig Jakobsson. (im)Politeness and Honorification, in *Japanese Translation*. Kandidat-uppsats, Lunds universitet/Japanska. Författare [2016]
 39. Matsumoto, Y. (1988). Reexamination of the universality of face: Politeness phenomena in Japanese. *Journal of Pragmatics*, 411–420.
 40. Martin, Samuel E. 1975. *A reference grammar of Japanese*. New Haven: Yale

University Press.

41. Maynard, Senko K. 2009. *An introduction to Japanese grammar and communication strategies* (revised edition). Tokyo: The Japan Times, Ltd.
42. McGloin, N. H. (1990), 'Sex Difference and Sentence-Final Particles', in S. Ide and N. H. McGloin (eds.) (1990).
43. Mizokami, Y. (2001), 'Does 'Women's Language' Really Exist?: A Critical Assessment of Sex Difference Research in Sociolinguistics', *Multicultural Studies*, No.1: 141-159.
44. Nagara, S. (1976). A suggestion for teaching the Japanese keigo system. *The Journal of the Association of the Teachers of Japanese*.
45. Nagata, Takashi. 2006. *A Historical Study of Referent Honorifics in Japanese*. Tokyo: Kabushiki Kaisha Hituzishoboo.
46. Okamoto, Shigeko. 1995a. Gendered speech styles and social identity among young Japanese women. In *Proceedings of the third Berkeley Women and Language Conference*. Berkeley Women and Language Group
47. Okamoto, S. (2011). The use and interpretation of addressee honorifics and plain forms in Japanese: Diversity, multiplicity, and ambiguity. *Journal of Pragmatics*, 3600-3634.
48. Patricia J. Wetzel. *Keigo in Modern Japan: Polite Language from Meiji to the Present*. University of Hawai'i Press, Honolulu, 2004. x, 206 pages
49. Philips, Mieko. 2001. Are Japanese women less feminine now?: A study of sentence-final forms in Japanese women's conversation. In *Language change in East Asia*, ed. T. E. McAuley, 71-82. Richmond, Surrey: Curzon Press
50. Roseanne Tompowsky. *An Exploration of Gender-specific Language in Japanese Popular Culture*. Kandidatuppsats HT 2013. University of Gothenburg, January 2014.
51. Sara Mills and Dániel Z. Kádár. *Politeness in East Asia - Theory and Practice* (pp.45-70). Publisher: Cambridge University Press.
52. Shinoda, A. (1973). Classifications of Japanese speech levels and styles. *Papers in Japanese Linguistics*, 2(1), 65-80.

53. Sindri Emmanúel Antonsson. 8.5.2012, Face and Japanese linguistic etiquette 1989.
54. Smith, J. (1992). Women in charge: Politeness and directives in the speech of Japanese women. *Language in Society*, 21(1), 59-82.
55. Tamaoka, K., Yamaguchi, H. L., Miyaoka, Y., & Kiyama, S. (2010). Effects of gender identity and gender-congruence on levels of politeness among young Japanese and Koreans. *Journal of Asian Pacific Communication*, 20(1), 23-45.
56. Teshigawara, Mihoko, and Satoshi Kinsui. 2011. Modern Japanese 'role language' (Yakuwarigo): Fictionalized orality in Japanese literature and popular culture. In *Sociolinguistic Studies*, 5(1), 37-58.
57. Tsuda Sanae. 2010. Interpersonal functions of the polite forms desu/masu in Japanese conversations. *Intercultural Communication Studies* 19(3). 819.
58. Washi, Rumi. 2004. "Japanese female speech" and language policy in the World War II era. In *Japanese language, gender, and ideology: Cultural models and real people*, ed. Shigeko Okamoto and Janet S. Shibamoto Smith, 76-91. Oxford: Oxford University Press.
59. Wetzel, P. (2004). *Keigo in modern Japan: Polite language from meiji to the present*. Honolulu, HI: University of Hawaii Press.

Інтернет-ресурси

1. What makes the Japanese language difficult and history of respect in Japan [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://imulat.com/japanese/blog/what_makes_the_japanese_language_difficult_and_history_of_respect_in_japan
2. Polite Japanese Language (Інтернет-портал з інформацією про подорож, мову та навчання, пов'язаних з японською мовою) [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://www.jref.com/articles/polite-japanese-language.64/>
3. Business Japanese (Інтернет-портал зі статтями для вивчення японської мови) [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://jtalkonline.com/speaking/>
4. Honorific Speech (Інтернет-портал з вивчення іноземних мов) [Електронний ресурс]

- ресурс] — Режим доступу: <http://www.hillslearning.com/2014/11/24/honorific-speech-sonkeigo/>
5. Honorific Suffixes In Japanese Language (-san, -kun, -chan, -sama) [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://japaneselearningonline.blogspot.com/2015/05/honorific-suffixes-in-japanese-language.html>
 6. Japanese Conversational Interjections 相槌 aizuchi [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://thejapanesepage.com/aizuchi/>
 7. Sentence-Ending Particles 終助詞 [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://www.japanesewithanime.com/2019/06/sentence-ending-particles.html>
 8. Understand Better Keigo: Japanese honorific prefixes O and GO (Інтернет-блог з вивчення японської мови) [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://cotoacademy.com/japanese-honorific-prefixes/>
 9. Таблицы “перевода слов” в вежливую лексику японского (Інтернет-блог зі статтями про Японії та японську мову) [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.nippon-gatari.info/tablitisy-perevoda-clov-iz-prostoy-leksiki-v-vejlivuyu-leksiku-yaponskogo>
 10. animateBookstore – 花とみるらむ～恋虜源氏物語～ (Інтернет-портал для читання японських коміксів) [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://www.animatebookstore.com/bookview/?u0=223194&cid=533151&u9=2&vq=2>
 11. 川端 康成 「山の音」 [Електронний ресурс] — Режим доступу: https://viewer-trial.bookwalker.jp/03/12/viewer.html?cid=d45b45b8-3917-43ae-abb6-59891393dfcb&cty=0&adpcnt=7qM_Nkp

要約

本稿で日本語の敬語が研究された。敬語は大切なことだと調べた。漫画という日本語のコミックスで色々な敬語の例を探した。

どんな漫画がいいか、調べた。会社員について漫画とか、歴史について漫画とか選んで、歴史について漫画がいいと思った。それで「花とみるらむ～恋虜源氏物語～」という漫画で例を探した。

日本語の敬語は一般に、尊敬語、謙譲語、丁寧語の3種に分類される。

尊敬語は相手を立てる時に使わなければならない。

相手を持ち上げるという関係上、相手の行動に対して使用する。また、上の相手に使う敬語であるため会社の上司や先輩だ。そして、学校でも学生は先輩に尊敬語を使う。

謙譲語は自分がへりくだる時に使わなければならない。謙譲語の分かりやすい例は食事前のあいさつ「いただきます」。自分の動作「食べる」を「いただきます」にすることで、自分を下げて敬意を表している。

一般的に「お」と「ご」は相手を立てる尊敬語でよく使われますが、たまに謙譲語でも「お」と「ご」を使うことがある。敬語の使い方、中でも尊敬語と謙譲語の使い分けは時々悩んでしまいやすいものだ。

丁寧語は「～です。」と「～ます。」 尊敬語と謙譲語よりもっと使いやすい。

敬語は相手に敬意を示すために使っているので、敬語は本当に必要だ。